

A világirodalom alakjai.

Az irodalom elméleti kérdéseinek szabályozása, az irodalmi alkotások életében, hatásában, különösen pedig keletkezésükben megnyilatkozó tüne-
mények törvénybe foglalása nagyon nehéz feladat. A munka, a vizsgálódás,
a kísérlet, kivált az angol és német irodalom terén, teljes buzgósággal
folyik. De mi sem maradtunk hátra, legalább nem messzire. *Gyulai Pál*,
Beöthy Zsolt és *Bodnár Zsigmond* hol önállóan, hol kapcsolatban más iro-
dalmi kérdéssel, az irodalomtörténetnek mint filológiai disciplinának nem egy
törvényére vagy törvényszerűségére évekkal ezelőtt rámutattak. *Riedl Frigyes*
és *Décsi Lajos* — hogy másokat ne említsünk — szintén adtak oly fejte-
getést, melyeket nélkülözni nem lehet. De hogy az irodalom elméletének
fejlődése csigamódon halad, még se tagadható. E jelenség két körülmény-
ben nyeri magyarázatát. Egyik az, hogy az irodalomtörténet aránylag fiatal
tudomány. Bacon óta mindössze alig néhány század telt el. De még ennél
is fontosabb egy másik körülmény. Hiszen a fiatalság s éppen több szá-
zadra terjedő idő mellett számos tudomány a fejlettségnek jelentékeny
fokára emelkedett föl s haladása nemcsak gyakorlatilag, de az elmélet szem-
pontjából is rohamosnak mondható. Az ilyen gyorsan megizmosult tuda-
mány azonban rendszerint nem a szellemi tudományokból való. A szellemi
tudományok rendszerének kialakulása ugyanis általában véve lassú folyamat
után jön létre, mert maga a szellem is, melyből e tudományok fakadnak,
egy csak nyilvánulásaiban ismert valóság. De ezek a nyilvánulások éppen
nem egyszerű jelenségek. Sőt bonyolultabbak a legfelméletesebb természettudo-
mányi kísérletnél. S bátran állítható, hogy az emberi szellemnek irodalmi
tevékenysége e labirintus bensejében, közepében van. Az átöröklés és kör-
nyezet-elmélet segítségével sok jeienséget meg tudunk érteni, de némelykor
éppen csattanó ellentétre bukkanunk. Pedig úgy az átöröklés, mint a kör-
nyezet tana csak indirekt módszer az irodalomban, mert mindkettő a ter-
mészettudományok törvénye s csak azután a szellemi tények magyarázója.

S a nehézségek, a törvény megállapíthatásának akadályai nőttön növe-
kednek, ha a kutató az emberi szellem azon alkotásait igyekszik értelmezni,
a melyeknek az összesége teszi a világirodalmat. Ez a tudomány a diffe-
rencziálás rendjén az irodalomtól vált külön. S ha az első hajtás, az iro-
dalom is nagyon fiatal, még inkább zsenge ez a másodlagos ágazat, mely

szintén egy világszellemnek, *Göthenek* köszöni az élő tudományok közé való el-kiszólltást. Igaz, hogy ma már némileg más a tartalma annak, mit mi világirodalomnak tartunk, mint a mit Göthe gondolt.

Az irodalom vagy világirodalom fogalmi meghatározását egyelőre figyelmen kívül hagyva, bizonyos, hogy ha e két diszciplína meglehetősen újdonsült jellemű is, de az irodalom akár egy nemzet korlátai között, akár azon túl terjeszkedve, az emberiség szellemi életével egykorú valóság. Az első történet, mit az ősember társának eladott, az első mese, mely egyik nemzettől a másikhoz átvándorolt, formai szempontból már a nemzeti irodalom alkotása, illetőleg világirodalmi termék-számba megy. Természetes, hogy ez a történet durványos és döcögős lehetett s az is valószínű, hogy az az első vándormese mai ízlésünk szerint kúszá töredék lehetett. Hiszen az irodalmi alkotások valóban ősi nemességre hivatkozhatnak, ha értékük általánosan el van ismervé. Egy-egy klasszikus alkotás gyökere számos szerényebb alkotás roncsain át visszanyúlik a messzi múltba. Ha valahol eszünkbe jut az a mondás, hogy tengersok középszerűség romja szükséges, hogy egyetlenegy lángész támadjon, az irodalmi élet szemlélete bizonynyal eszünkbe juttatja s szinte kényszerűleg el kell ismernünk, hogy igaz a mondás. Költészetünk legfejlettebb ágára, a lírára gondolva, annak legkiválóbb alakjára, Petőfire, nemde kényszerülünk elismerni, hogy bizonyos előzmények nélkül Petőfit lehetetlenség még elképzelni is? Elég, hogy az a jelenség, hogy egyik nemzet a másik szellemi alkotásaiban, irodalmi termékeiben gyönyörűségét leli, mintha csak a sajátja volna, ősrégi folyamat. Egy-egy mesének évezredes vándorlása világosan és szembeszökően láttatja.

Amde ha ma világirodalomról beszélünk, a súlypont nem arra esik, a lényegét nem abban találjuk, hogy az egyes nemzeti irodalmak egymásra hatnak, mint a hogy Göthe is értette a világirodalmat. Mai eszünk egészen természetesnek tartja, hogy némely alkotás, némely író a legkülönbözőbb nyelvű irodalmakra hatást gyakorol. De nem számítjuk még se feltétlenül a világirodalmi alkotások vagy alakok közé az illető művet, sem az illető írot. Conan Doyle hatása tán az öt világrészre kiterjed s mégis aligha talál polgárjogot a világirodalom írói között. Ma a hatás attributumait hangsúlyozzuk s nem magát a hatást. Egy Menander vagy Kotzebue a mi értelmezésünk szerint éppen nem tartoznak a világirodalom írói közé. Pedig amannak hatásán a római vígjáték nevelődött, emezt pedig fél Európa követendő s követett mintájának vallotta. Napjaink értelmezése szerint a különböző irodalmak között végbemenő hatások sem feltétlenül egyszersmind világirodalmi jelenségek s ha valamely író nemzete irodalmán kívül is gyökeret ver, még nem szükségképpen világirodalmi alak. *Csak bizonyos abszolút értékű írók alkotják a világ irodalmát s csak ezeknek a hatása foglal helyet a világirodalomban.*

Világirodalmi alkotásnak tartjuk a bibliát, az ezeregyék meséit; Home-

rost, Shakespearet, Dantet és Petőfit pedig a világirodalom íróinak. De azok az irodalmi alkotások, azok az írók, kik a fejlődés rendjén a bibliát, Homerost, Shakespearet, Petőfit kialakulni lehetőségessé tették, már világirodalmi felfogásunkon kívül esnek s az összehasonlító irodalomtörténet vagy a nemzeti irodalomtörténet körében foglalnak helyet. Ez a mai felfogásunk nagyban különbözik a Götheétől, ki a különböző fejlettségű nemzeti irodalmak egymásra gyakorolt hatását nevezte el világirodalomnak. S így bár tudományos szempontból a Göthe felfogása a helyesebb, mert a világirodalom csakugyan a nemzeti irodalmak érintkezésének, egymásrahatásának, kapcsolatosságának életfolyamata, a köztudat fogalma e tekintetben nem lepi a valóságot, a tudomány értelmezésétől eltérő.

A közfelfogás azonban a tudomány terén is kezd tért hódítani. Akadt az elméletírók között is olyan, a ki azt vitatja, hogy a világirodalomhoz csak egyetemes, abszolút értékű művek, illetőleg ilyen művek szerzői tartoznak.¹ A két felfogás között tényleg mutatkozó különbségről s arról, hogy melyik a helyesebb, ezúttal bővebben szólni nem szándékozunk. Mert akármelyikhez csatlakozunk, annyi bizonyos, hogy ha nem is kizárólag, de első sorban mégis olyan művek és írók számíthatók a világirodalom keretébe, a kiknek hatása, értéke, jelentősége egyetemes s a kik időtől és nyelvtől függetlenül, az egyetemes emberiség szellemi kincstárában mindig helyet foglaltak s mai ízlésünk és esztétikánk szerint a jövőben is helyet foglalnak. Sőt Nisard és mások a nemzeti irodalom alkotásaira nézve is ezt a mértéket alkalmazzák.

Az a kérdés már most, hogy ezeknek az egyetemes jelentőségű alkotásoknak micsoda tulajdonságaik vannak? Micsoda meghatározó jegyek emelhetnek valamely költőt világirodalmi színvonalra? Mi magyarázza meg azt, hogy a világirodalom alkotásainak és költőinek hatása szinte független a korlátoktól s nemcsak állandó jellegű, de emberileg szólva in aeternum el nem évül?

Hogy ha minden olyan tényezőt fel akarnánk sorolni, a melyek a világirodalom kiváló íróinak a hatását elősegítik, akkor a műalkotás szabályainak egész tárházát le kellene írunk. S a felelet még se volna kielégítő. Mert a szabályok pontos betartása még csak forma. Ezt tartalommal kitölteni az író egyéniségének a feladata. S még azokban a műalkotásokban is, melyek a tan megállapításának forrásaiul, mintájául használtatnak, van valami szabályokba nem szorítható s ez a költő egyéni lelkiülete, világnézete. Azért hát ezen az úton elindulni nem lenne célhoz vezető.

Eredményesebbnek mutatkozik s többet mondónak, ha minden tan mellőzésével a legszembetűnőbb s legkiemelkedőbb tulajdonságokat *leolvas-*

¹ Lásd Alexander Bernát értekezését a *Budapesti Szemle* CXXXI. k. 6—7. l.

suk a világirodalom klasszikus íróinak alkotásáról. E végett idézzük emlékeztünkbe a legismertebb művek tárgyát.

Homeros két hatalmas eposza, az *Ilias* és *Odyssea* a görög ember ideáljainak, Achilleusnak és Odysseusnak a történetét mondja el. Achilleusban a testi erő és az önérzet, a barátság és a faj érdekében való dicső tett az nralkodó elemek. Ifjú és halhatatlan. Az ifjúság viharos szenvedélyei, viharos cselekedetek, miket csak egyedül ő képes véghezvinni, töltik el életét. A leleményes Odysseus pedig örökre irigyelt példaképe annak, hogy mint lehet a *többet észszel, mint erővel* közmondáshoz alkalmazkodva tengersok veszély között is diadalmasan helyt állani s a földrevertetés helyett talpra esni. Az ithakai királynak nagy volt ugyan a testi ereje is, de mégis a furfangossággal határos észjárás védte és tartotta meg. Az önfentartás kényszerű ösztöne teremti meg agyában azokat a terveket, melyek őt aztán csakugyan kedves otthonába vezetik s a melyeket mi mindig újabb és újabb gyönyörűséggel olvasuuk. Achilleus érzelmvilága: az önérzet, a barátság s Odysseus értelmi ereje, az önfentartásért vívott diadalmas küzdele a mi érzelmi és értelmi világunkkal is rokon. Az önfentartás, az önérzet, a barátság az emberi léleknek ősi megnyilatkozásai; a terület és idő s a műveltségi viszonyok módosíthatják s változtathatják ezeket, de a legműveltebb és a legprimitívebb ember életfolyásában egyaránt lényeges szabályozó erővel bírnak.

Az pedig, a mit Dante foglalt bele hármass eposzába, a vallásos hit és rajongás, a lelki sovárgás a másvilág megismerése után s hogy mint népesíti be a keresztyén ember a poklot, a purgatoriumot és a paradicsomot, egy szóval a síron túl levő világ, a szemmel nem látható s csak a hívő által sejtett halhatatlanság eszméje: szintén egyidős magával az emberrel. A földi élet véglelei sokszor igazságtalanul büntetik e földön az igaz embert s boldogulni engedik a gonoszt. Hanem a síron túl a teljes igazságosság s a kegyelem országa következik. Az elkárhozottak szenvedései, a kegyelmet nyertek tisztulása s az üdvözültek boldogsága a *Divina Commedia* tárgya. A hitnek sejtése s keresztyén vallásos lélek szomjúsága Dantéban hatalmas látományt idézett elő, a mely ezt a titkos vágyat kielégíti. A keresztyén vallás szerint a hit az oly dolgoknak, melyek nem láttatnak, mutatója. Ezek a nem látható hitbeli elemek öltének testet Dantenál! Természetes, hogy a részletekben világos nyomai találhatóak a középkori keresztyénségnek. De az egész mű, maga a főkérdés, a tulvilág rajza és felépítése csak úgy foglalkoztatja ma is a lelkeket, mint akkor, mint a jövőben is mindig.

Ide vág tartalmánál fogva a biblia is, mely az embernek a világhoz, istenhez való viszonyairól ad példázatokban és történetekben felvilágosító tanítást. S ha a részletekben van is vázaltszerűség, de különösen a Jézus tanításában az egység, a harmónikus világkép, melyben az ember boldog-

ságra van elhíva, oly tisztán kiérzik, hogy ime ma, kétezer esztendő leforgása után is, mind több és több egyén keres és talál benne megnyugvást s lelki kielégítést.

Shakespeare fenséges tragédiáinak hősei is alapjában véve nagyon is egyszerű érzelmek és eszmények uralma alatt állanak. A nagyravágyás, a féltékenység, a bosszú, a hazaszeretet érzése hatalmasodik el rajtunk anynyira, hogy jobbára ilyen nagyranőtt érzések rabjai. Shakespearenél a tragikum rendszerint egyetlen érzésen alapuló s bár a lélek mélységeit láthatjuk műveiben és alakjaiban, a cselekvény, a bonyodalom, az egész drámai épület egyszerű érzésen épül föl. Az összetettség csupán Hamletben nyilatkozik. A többi tragédiában azonban a hős, bár a környezet lelkiállapota nagyon is összetett, véges-végig egyetlen érzés alapján cselekszik. S ezek az érzelmek s a belőlük táplálkozó jellemek nem csupán egyszerűek, hanem olyanok, a melyek történeti és földrajzi különbség nélkül bármely műveltségi viszonyok között élő egyénnek a lekvilágában mindennaposak és szabályozói a cselekvésnek.

Göthe *Faustja* s Madách *Ember tragédiája*, ha nem is ilyen egyszerű alapon nyugszik, de voltaképpen mégis egy ősrégi s az emberrel egyidős kérdésre ad feleletet. Bölcséleti szemlélődésre nem minden ember képes. De a bölcselkedni kezdő ember elméje mindjárt kezdetben törí magát, hogy megértsen két dolgot: hogyan keletkezett ez a világ, a mindenség s mi a sorsa ebben a mindenségben az embernek? Mi a célja az egymásra szakadatlanul következő nemzedékek állandó harczának? Hova vezet a kultúra, boldogsághoz vagy teljes megsemmisüléshez? Mi értelme van a létért vívott nehéz küzdelemnek? A kérdés, az aggodalmaskodó töprengés egyszerű és természetes. A rá adott felelet lehet nagyon is semmitmondó, de az bizonyos, hogy a gondolkodó emberi elme szüntelen foglalkozik velük. S minél emelkedettebb a feleletek álláspontja, minél egyetemesebb a szempont, melyről a magyarázatra kísérlet történik, annál több emberben elégíti ki a tudásvágyat, annál állandóbb az értéke. *Faust* története s még inkább az *Ember tragédiája* éppen ezért váltak világirodalmi értékűvé s a művelt emberiség szellemi kincsévé.

A példák szám szerint való felsorolását folytatni lehetne a művelt világ legismertebb íróinak felelgetésével. S nem csupán a lírai nembn kiváló költők műveinek helyes értelmezése és megértése, de a legkülönbözőbb tárgyú és műfajú alkotások elemzése is csak arra a végső eredményre vezetne, a mire az előbbi néhány példa kényszerűleg utasít.

S ez a végső eredmény nézetünk szerint az, hogy csak oly íróknak van világirodalmi hatásuk, csak oly művek léphetnek át a nemzet korlátain, a kik és melyek az emberi szellemnek legáltalánosabb s ennél fogva legősibb tevékenységét foglalkoztatják. Foglalkoztatják pedig az által, hogy gyönyörködtetik s kielégítik olyan viszonyok feltűntetésével, olyan cselekvények

bonyolításával és olyan jellemek megrajzolásával, a melyekben az etikailag értékes diadalt arat a gonoszon, s így az ember, az egyén, kinek léte állandó küzdelem az etikai értékfogalmakért, sub specie aeternitatis jelenik meg előttünk.

Mit kell értenünk a szellem ősi tevékenységei alatt? Oly érzéseket és gondolatokat, melyek nélkül az ember el se képzelhető. Az életnek, a létnek érzetét, mely önfentartásra kényszerít. A fajfentartás ösztönéből fakadó érzéseket, mint szeretet, szerelem, hazafiság s ezek ellentéte a gyűlölet s az ellenség. A mindenségre eszméléssel, az isten fogalmával kapcsolatos hitet, vallásosságot, az élet céljának ilyen vagy amolyan magyarázatát, az abszolút megsemmisülés tagadását vagyis a halhatatlanság gondolatát. Valóban a vallás- és művelődéstörténet igazolása szerint ezek az érzések és gondolatok egyszerre jelentek meg a földön magával az emberrel, a *homo sapiensszel*.

Az etikailag értékes kifejezést is szükséges egy kissé értelmeznünk és kibővítenünk. Nevezetesen értékes etikailag, jó mindaz, a mi ezeket az egyszerű ősi szellemi tevékenységeket elősegíti, kielégíti. S hogy kielégíti-e vagy elősegíti, azt egyesegyedül a tevékenység céljához való közvetlen hozzámérés dönti el. Más relációnak helye nincs; a szempont, melyből a dolgok értéke megállapíttatik, csak egyetlenegy lehet. Dobozi megöli hitvesét. Ám tette dicsérendő, mert a meggyalázástól óvta meg. Achilleus Hektor tetemét szekérhez kötve, Trója körül meghurczoltatja. Kegyetlen eljárását csak a Patrokloshoz való barátsága szemüvegén szabad néznünk s azon keresztül cselekvése erény. Ezt a szempontot tehát nem mi állapítjuk meg. A helyzet vagy ok, mely a cselekvést létrehozza, a mértékadó s nem valamely későbbi erkölcsstani álláspont. Ebből érthető az a körülmény is, hogy a világirodalom alkotásaiban az etikai viszonyok, az erkölcsi világrend a lehető legegyszerűbb. A hősnek minden cselekedete, mely a fajfentartását van hivatva előmozdítani, igazolt és jó. Odysseus leleményei, mert az önfentartást biztosítják, hasonlóképpen mind erényszámba mennek. Mihelyt elfelejtjük, hogy Zrinyi nemzetének kijelölt mártirja, hogy Odysseust csak az önfentartás eszméje tartja fogva s vezeti, hajtja, már nagyon sok fogyatkozást találnánk bennük nemcsak a mi erkölcsi érzésünk szerint, hanem az akkori erkölcsi viszonyokhoz mérten is. De a cselekvés által adott állásponton, az ember eme ősi érzéseivel való viszonyban mindenkor jónak, etikailag értékesnek minősül mindaz, a mi azokat támogatja és elősegíti.

Természetesen durva tévedés volna ezekből azt következtetni, hogy minden olyan alkotás, mely az emberi szellem ez általános és ősi tevékenységeit foglalkoztatja, szükségképpen világirodalmi magaslaton áll. A dolog megfordítva igaz. A világirodalom alkotásainak, a melyek már ilyennek bizonyultak, meg van ez a közös tulajdonsága. De ezeken kívül még számtalan olyan munka van, melynek szoros kapcsolata a legáltalánosabb szel-

lemi tevékenységünkkel nyilvánvaló s értéke és hatása még sem lép túl egy emberöltőn vagy egyetlen nyelv határain.

Hogy valamely műalkotás hatása világirodalmivá tágulhasson ki, annak az említetten kívül még nagyon sok feltétele van. S ezek a feltételek külön-külön nem, csak együttesen megjelenve teszik lehetővé a kitágulást. Sőt sokszor azt tapasztaljuk, hogy a mi előnyére van az egyiknek, a másiknál ugyanaz a tulajdonság a hatás körét és tartalmát is éppen csökkenti. Itt még csak egy oly sajátságra mutatunk rá, a melyik minden világirodalmi hatású műben feltalálható.

Ez a második tulajdonság: az őszinteség a tartalomban és előadásban.

A tartalmi őszinteséget közvetlenségnek is mondhatnók s két irányból kiindulva kell feltalálnunk. Tárgyi szempontból azt követeljük, hogy a személyek minden cselekedetük vegrehajtásánál, a szereplők helyzetükhöz való alkalmazkodásukban egész jellemükben az eszményért, a célért való benső meggyőződés s az ebből fakadó odaadás és lelkesedés parancsszavára hallgassanak. A világirodalmi alkotások személyei e benső szózatnak valóban egészen átengedik magukat. Azért élnek és halnak s így hivatásuknak valószínű hősei. Cselekedeteik pedig az őszinteség varázslatával hatnak. Aischylos és Sophokles darabjainak hatása azért nem veszít semmit, mert nincs bennük egyetlen cselekedet sem, a melyik nem a személyek lelkivilágának volna benső, kényszerű következménye. A Verne regényeinek világirodalmi hatása szintén abban gyökerezik, hogy hősei mindent komolyan vesznek.

Szubjektív szempontból is őszinték a világirodalmi alkotások. Azaz a mű írója akár kifejezetten, akár hallgatólagosan hősével egy állásponton van. Pillanatig sem szabad éreznünk, hogy az írónak más a lelki világa, mint a művében megrajzolt hősnek. Az írónak és hősének ez a lelki azonossága lírai műveknél természetes és könnyen megvalósítható. De epikumokban és drámákban is megvan. Sophokles vagy Shakespeare saját énjüket a legkisebb mértékben sem juttatják kifejezésre, csak hőseikben, kiknek lelkivilágába annyira elmerültek, hogy a maguk egyénisége teljesen egygyé lett a rajzolt alak egyéniségével. Homeros is azonosítja magát különösen Achilleusszal. Az *Isteni színjáték* hőse meg éppen maga a költő, Dante.

Hogy mennyire lényeges sajátsága a világirodalmi értékű műveknek az őszinteség, mutatja a *Voltaire* és *Schiller* műveinek a sorsa. *Voltaire* egykor a világ irodalmának a királya volt s ma már a szakemberen kívül — honfitársairól nem szólva — alig érdeklődik valaki műveinek mesterkélt felfogással megfestett rajza iránt. *Schiller* hatása is apadóban van. A közvetlenség hiánya miatt műveinek pompázó világa rövid ideig meghat ugyan, de csakhamar fáradtságot érzünk. Hasonló ok miatt halványul a *Heine* különben művészileg kialakult költészetének is a fénye.

E két tulajdonságnak természetzerű következménye egy harmadik, melylyel a világirodalom alkotásai dicsekedhetnek s ez a művészi előadás,

a nyelvezet szépsége. A görög nyelv eszményét találjuk meg Homerosnál és Sophoklesnél; Shakespeare az angol, Göthe a német nyelv eszményének a kifejezője. A magyar nyelv kifejező erejét, hajlékonyságát, zeneiségét első sorban Petőfi, Arany és Jókai műveiben találjuk fel leginkább, kiket csakugyan világirodalmi polcz illet meg. Az egyes nemzetek irodalomtörténete alapján ismételtük azt a megállapított tényt, hogy minél szélesebb körű valamely műnek a hatása, annál inkább megfelel annak, a mit nyelvi ideálnak mondunk. Ez különben nem kizárólag költői művekre illik, hanem általában minden írásműre.

Összefoglalva most már a mondottakat, a világirodalmi színvonalon álló műveknek közös sajátága, hogy az ember szellemének legősibb s legáltalánosabb tevékenységeit foglalkoztatják úgy, hogy az, a mi etikailag értékes, e tevékenységeket sub specie aeternitatis tünteti fel. Tárgyi és alanyi szempontból őszinték és közvetlenek. Előadásuk az illető nyelv ideálját közelíti meg.

Végezetül rámutatok arra, hogy más értelemben ugyan, de még sem egészen vonatkozás nélkül *Heinrich Gusztáv* is szól azokról az irodalmi alkotásokról, melyek az emberi szellem ősi tevékenységeivel állnak kapcsolatban. Az ilyen alkotásokat *Heinrich irodalmi őselemeknek* nevezi.¹ A világirodalmi alkotások vizsgálata azonban arról győz meg, hogy ezeknek az *irodalmi őselemeknek* az idő csak változatosabb s művészibb alakot adott, de a lényegben nem sokat változtatott rajtuk. Mert a legolvasottabb s tehát leghatásosabb irodalmi alkotások később is, ma is magukon hordozzák az irodalmi őselem tartalmi jellegét.

Dr. Kristóf György.

---

¹ Az „Egyetemes Irodalomtörténet“ egyik cikkében.

Adalékok

a Régi Magyar Könyvtárhoz.

Kilenczedik közlemény.

175.

Heidelberg. 1611.

Vásárhelyi Moses. XXXV. DE PRIMATU | PAPÆ ROMANI. |
Respondente | MOSE VASARHELINO Vngaro. | *pro Generoso D.* | NICOLAO
OSSELINOZKI Polono. |

[Heidelbergae. Impensis Jonae Rhodii. Typis Johannis Lancelloti.
1611.] 8°

Lásd: **Pareus David:** Collegiorum theologicorum. Decuria una. Collegium
II. 35. T₆^b—T₈^b: 300—304. l.

Sárospataki ref. főiskola.

176.

Heidelberg. 1611.

Vásárhelyi Moses. XXXVI. DE ANTICHRI- | STO. | *Respon-*
dente | MOSE VASARHELINO Vngaro. | 28. Mart. 1601. |

[Heidelbergae. Impensis Jonae Rhodii. Typis Johannis Lancelloti.
1611.] 8°

Lásd: **Pareus David:** Collegiorum theologicorum. Decuria una. Collegium
II. 36. V₁^a—V₃^a: 305—309. l.

Sárospataki ref. főiskola.

177.

Heidelberg. 1620.

Ban Stephanus, Pankotai. XVII. DE VANITATIBUS BELL. |
CIRCA PURGATORIUM. | LIBRO | I. & II. de Purgat. | *Respondente* |
STEPHANO BAN PANKOTANO | Ungaro. | 6. Ianuar. 1610. |

[Heidelbergae. Impensis Jonae Rosae. Typis Joh. Georgii Geyderi.
1620.] 8°

Lásd: **Pareus David:** Collegiorum theologicorum. Pars altera. Collegium
IX. 17. Gg₆^b—Hh₁^b: 476—482. l.

Magyar Nemzeti Múzeum.

178.

Heidelberg. 1620.

Ban Stephanus, Pankotai. XXXV.¹ DE VANITATIBUS BEL- | LARMINI CIRCA CONTROVERSIAM | de libero arbitrio in moralibus & spiri- | tualibus LIBRO V. & VI. | de grat. & lib. arb. | *Respondente* | STEPHANO BAN PANKOTANO | Ungaro. | 2. *Iunij.* 1610. |

[Heidelbergae. Impensis Jonae Rosae. Typis Joh. Georgii Geyderi. 1620.] 8°

Lásd: **Pareus David:** Collegiorum theologicorum. Pars altera. Collegium IX. 35. Nn₄^b—Nn₆^b: 568—572. l.

¹ Téves, XXXIV. helyett.

Magyar Nemzeti Múzeum.

179.

Heidelberg. 1620.

Bene Martinus, Viski. XV. DE MINISTERIO ET MI- | NISTRIS ECCLESIAE. | *Respondente* | MARTINO BENE VISKII Ungaro. | 15. *Octobr.* 1614. |

[Heidelbergae. Impensis Jonae Rosae. Typis Joh. Georgii Geyderi. 1620.] 8°

Lásd: **Pareus David:** Collegiorum theologicorum. Pars altera. Collegium IV. 15. M₅^a—M₅^b: 185—186. l.

Magyar Nemzeti Múzeum.

180.

Heidelberg. 1620.

Bene Martinus, Viski. XVIII. DE S. COENA DOMINI. | *Respon-* | *dente* | MARTINO B. VISKI Ungaro. | 21. *Martij* 1615. |

[Heidelbergae. Impensis Jonae Rosae. Typis Joh. Georgii Geyderi. 1620.] 8°

Lásd: **Pareus David:** Collegiorum theologicorum. Pars altera. Collegium V. 18. O₂^a—O₂^b: 211—212. l.

Magyar Nemzeti Múzeum.

181.

Heidelberg. 1620.

Boros Johannes, Szenczi. XIII. DE ECCLESIA EIUSQUE | NOTIS. | *Respondente* | JOHANNE BOIOS (!) SZEMPCI Ungaro. | 24. *Sept.* 1614. |

[Heidelbergae. Impensis Jonae Rosae. Typis Joh. Georgii Geyderi. 1620.] 8°

Lásd: **Pareus David:** Collegiorum theologicorum. Pars altera. Collegium IV. 13. M₄^a—M₄^b: 183—184. l.

Magyar Nemzeti Múzeum.

182.

Heidelberg. 1620.

Bedő Daniel, Korodi. XIV. DE MERITIS BONORUM | OPERUM. | *Respondente* | DANIELE BEDO KORODIO | Ungaro. | 25. *Novemb.* 1614. |

[Heidelbergae. Impensis Jonae Rosae. Typis Joh. Georgii Geyderi. 1620.] 8°

Lásd: **Pareus David:** Collegiorum theologicorum. Pars altera. Collegium VI. 14. Q₆^b—Q₇^b: 252—254. l.

Magyar Nemzeti Múzeum.

183.

Heidelberg. 1620.

Bedő Daniel, Korodi. VI. DE CHRISTI MEDIATORIS | PERSONA, OFFICIO ET | beneficiis. | *Respondente* | DANIELE BEDO KORODIO Ungaro. | 6. *Aprill.* 1616. |

[Heidelbergae. Impensis Jonae Rosae. Typis Joh. Georgii Geyderi. 1620.] 8°

Lásd: **Pareus David:** Collegiorum theologicorum. Pars altera. Collegium VII. 6. T₆^a—T₈^b: 299—304. l.

Magyar Nemzeti Múzeum.

184.

Heidelberg. 1620.

Bedő Daniel, Korodi. VIII. DE ANTICHRISTO. | *Respondente* | DANIELE BEDO KORODI | Ungaro. | 18. *Ianuar.* 1617. |

[Heidelbergae. Impensis Jonae Rosae. Typis Joh. Georgii Geyderi. 1620.] 8°

Lásd: **Pareus David:** Collegiorum theologicorum. Pars altera. Collegium VIII. 8. Z₁^b—Z₂^b: 354—356. l.

Magyar Nemzeti Múzeum.

Köblös Zoltán.

IRODALOM.

Petőfi képelete. Irta *Oláh Gábor*. A Csokonai-kör tulajdona. Budapest, 1909. A Franklin-Társulat kiadása. 8-rét, 293 lap.

Az irodalomtörténet ifjabb munkásainak érdeklődése ma már a nagy költő életétől hova-tovább művei felé fordul. Életrajza a Ferenczi Zoltán hatalmas szorgalommal készült könyvében, úgy látszik, jó időre megállapodik s biográfusainkat újabb kísérletekre nem izgatja. A költőt mint embert és művészt csak két éve próbálta jellemezni Barabás Ábel könyve; e mű azonban közhelyeinél s előadásának végtelen szárazságánál fogva ma már tán szerzője műízlését sem elégti ki. Ugyancsak nemrég Ferenczi Zoltán szerkesztésében indult meg egy új Petőfi-vállalkozás. Ennek egyes kötetei színes panorámában mutatják be azt a kritikátlanságot, mely újabb „tudományos” irodalmunk bélyegző, mondhatnók: megbélyegző sajátja. Az egyik kötet pl. mindenféle babonát, mesét, anekdotát és néphiedelmet összehord s oly naiv, népies szellemben írott, mintha csak vásári bódék számára készült volna. Jó szerencséje a vállalatnak, hogy Meltzl Hugó ifjúkori dolgozataira akadt rá. Ész-tétikai szempontból ma már ezek is érdektelenek ugyan, de a tudós szerző gondolkodásmódjának eredetiségét s harcias szellemének mindvégig megőrzött ifjú hevét érdekesen tükrözik. Meltzl különben inkább mint Petőfi külföldi ismertetője és fordítója neves a Petőfi-irodalomban. Mint tanár, páratlan lelkesedéssel buzdította tanítványait a nagy költő tanulmányozására s alig volt előadása, melybe Petőfinek legalább nevét be ne szőtte volna. Ifjúkori cikkeit nem tekintve, itthon inkább élőszóval ápolta a Petőfi-kultuszt, mint írásaival s kár, hogy némely tanítványa, mint pl. Barabás is, e téren nem követte. E művek után most egyszerre két könyv jelentkezik a költő emlékezetének szolgálatában. Az egyik Oláh Gáboré, a másik Palágyi Menyhérté s az utóbbi Ferenczi Zoltánnak már említett Petőfi-könyvtárában jelent meg. Minthogy Oláh Gábor könyve már terjedelménél fogva is magára vonja a figyelmet s legnagyobb Petőfi-tanulmányunknak mondható: az olvasónak ez ismertetés keretében csak ezt mutatjuk be. Palágyi műve különben — már szempont-jainál fogva is — külön dolgozatot érdemel.

Megvalljuk, nem kis aggodalommal fogunk bele minden új Petőfi-könyv olvasásába. A költő, kire habozás nélkül alkalmazhatjuk a Shakespearere rótt emersoni szót: „az einberiség e virága“, oly távol állott élete és költészete minden parányával az átlagostól, közönségestől, hogy hozzá méltónak kell lennie, ki tollára veszi. Nem vesszük rossz néven, ha kisebb írók jellemzésében tesz kárt tehetségtelen tanulmány-írók rajzónja. Az

olvásó közönség érdeklődésétől messze távozott Orczyak, Lisztiek vagy Lésznyaiak méltatásába csúszott tévedéseket csak szakember veszi észre s e tévedések lassanként elsimulnak anélkül, hogy nagyobb rétegekre hatottak volna. A rosszul rajzolt arcképen egy újabb szaktudós kiigazítja a hibát s az jóvá van téve. Nem így áll a dolog az oly írókkal, kik egyéniségök erejét századokon át éreztetik s közvetlenül hatnak az olvasóra. A hibás ítélet, melyet az életíró vagy essayista róluk fogalmaz, hatalmas nyomással ül bele a köztudatba. Az érdeklődés, mely nyomukat kíséri, minden szót komolyan vesz s a könnyen félrevezethető olvasó lelkébe könnyű útat talál a botlások özöne. Mennyi badar ítélet forog „közkezen“ Petőfi egyéniségéről! Statisztikailag ki le lehetne mutatni, hogy a közönség egy jó része főérdemét még ma is abban látja, hogy a *Talpra magyart* elszavalta. Még többen vannak, kik általában a hazafias költő és harcos vonását domborítják ki egyéniségében, mint oly elemeket, melyek halhatatlanságát biztosítják. Volt idő, mikor a könnyelműség s a nagy költő oly szoros kapcsolatban élt az emberek felfogásában, hogy egy-egy anya rossz tanuló fiát mentegette, költőnkre hivatkozott. A Petőfi jellemét illető súlyos tévedések annak a sok rossz cikknek következményei, melyek róla megjelentek. A lelkesedés mindenkit tollforgatóvá tett, ki kitűnő köri elnök, népképviselő vagy gyapjúkereskedő lehetett volna. S e lelkesedéstől megdagadt képzelem oly *eredetinek* rajzolta a költőt, mely eredetiségből ő maga kért volna legkevesebbet.

A Petőfiről szóló újabb tanulmányok kétségkívül közelebb férkőztek a költőben az emberhez s számtalan ily tévedést szétoszlattak. A túlzások azonban nemcsak az embert: a költőt is illették. Greguss Ágost elfogultsága után a kitűnő Salamon Ferencz bírálata még mindig túlszigorúnak látszik; az utána következett sok Anonymus dicsőhimnusza pedig oly magaslatokra vitte költőnkét, melyekről az letekintve, lábai alatt láthatta Dantét és Shakespearét. Természetes, hogy nagy emberekkel szemben súlyos dolog a tárgyilagosság. De a ki irodalomtörténetünket behatóbb figyelemre méltatja, el kell ismernie, hogy a „legkiválóbb“, a „legkitűnőbb“ jelzőkben kissé fölös a termelésünk. A jellemrajzírónak, úgy látszik, hiúságát legyezi, ha az a *legkitűnőbb*, a kiről éppen ír: a meghalt nagy ember így lesz méltó a kis epigon tollára. Hány „első“ magyar regényírónk van! Hamarosan csak Dugonicsot, Fáy és Jósikát kell említenünk. S a magyar szép-prózának és nyelvnek még több az „igazi újjáalkotója“; Báróczy, Kazinczy, Kármán József . . ., attól függ, melyikről szólunk éppen. Nagy íróink az elsőségért az irodalomtörténetben és életrajzokban oly hatalmas tusát vívnak, hogy szinte csodáljuk önzetlenségüket. Mert e harcot nem halópóraikért vívják; még kevésbbé szellemükért: az életírók érdekében foly a versengés, kik csak úgy tudnak írni, ha szuperlatívusokban beszélnek.

E megjegyzések nem érdektelenek az előttünk fekvő könyv megjelenése alkalmából. Szerzőnk fiatalos lelkessége mindent felső fokban lát; tulajdonképpen egész könyve egy superlatívus, mely azonban csak igen „alapfokon“ váltja be a terjedelmével tett ígéretet. Szerencsésen igazolja azt is, hogy jót nehéz gyorsan írni. Egyik újabb költőnk (Ady Endre) mondja, hogy a versírónak 99 szót kell megölnie, míg az igazira rátalál. Oláh Gábor, mint prózáíró, úgy látszik, fordítva jár el. Innen van, hogy stílusa terjedelmes, szétmálló, érélytelen. Nem tudja, hogy az irány főékesége a változatosság s csak akkor sarkaljuk friss figyelemre az olvasó

képzelmét, ha meg-meglepjük, hangot változtatunk, vagy oly erőt öntünk mondatainkba, mely önmagában is szárnyalásra készí. Szerzőnk egyhangú pátosza mindig egy dur-ból zeng; „lobogó láng“-gal és „lobogó“ lelkesedéssel írt szavai úgy hullnak le figyelmünkről, mint az óra ketyegése. Vagy tán azt mondhatnók inkább, hogy egy hosszú, hosszú harangszó az egész könyv s a harangozó még akkor is váltig rángatja a kötelet, mikor az Istentiszteletről mindenki szerteoszlott.

Szándékosan említettük első sorban szerzőnk stílusát, mert úgy tetszik, hogy erre kevély s Petőfiiben is a költő irálya ragadta meg. Oláh Gábor ugyanis azt hiszi, hogy Petőfi képzeletét elemzi, a mikor stílusát jellemzi. Hogy bonczol, az kétségtelen, mert életét veszi a verseknek s kiszedi legnemesebb részöket. Kiírja Petőfi összes képeit, hasonlatait, metaforáit s külön fejezetekben osztályozza, mint valami színes lepkegyűjteményt helyez el. A gyűjtemény valóban csillogó s még így holtan is élettellesebb, mint a hozzáfűzött magyarázat. Ez pedig kemény szó. Mert Petőfi hasonlatai gyökereket vesztek, ha kitepjük őket a versek hangulatából. Könyvünk így oly lehetetlen képtárhoz hasonló, melynek egyes termei feldarabolt képekkel vannak teleaggatva. S a sok kép ily óriási halmazban fárasztó is. Mindenesetre szorgalom kellett összegyűjtésükhöz. De mit használ a szorgalom, ha czéltalan munkát végez? A hasonlatok egy tized-része is csak ugyanazt bizonyította volna, mint egész tömege. Azt hisszük, hogy szerzőnk, ha az emberről tartana természetrajzi előadást: nem elégednék meg egy csontváz bemutatásával; egy egész temetőt felásatna. S a költő képzelete vajjon rekonstruálható metaforaiból? Nem mindenütt jelenvaló-e a képzelem, a költői alkotás bármely fázisáról van szó? Úgy képzeljük, hogy az alkotás műhelyében a képzelem a főnök, kinek figyelme a munka minden kis részletére kiterjed. Nemcsak a nyelvet kovácsolja tömörre, az alakba öntés, fölépítés, fejlesztés és utolsó simítás munkáját is ő végzi. Főlöskégy a drámára vagy eposzra gondolkunk, hol erények és gyengeségek keverékéből alkotja a fantázia a jellemet s messze mennénk, ha a meseszövében mutatnók ki a képzelet szerepét. Maradjunk egy lírai költeménynél, épp a legszebbnél: „Szeptember végén“-nél. Petőfi képzeletének jellemzését vajjon kimerítjük-e, ha az első versszak hasonlatára vagyunk figyelemmel? A bevezető képet kétségtelenül a képzelem kapja meg, de igazi teremtő munkája csak ott kezdődik, mikor a képből — hogy Péterfy egy-két szavát használjuk — „kifonja magát“ az elmúlás gondolata. Petőfi képzelem itt gyönyörűen fejleszti nem csak a gondolatot: az érzelmet is, mely mind fájdalmasabban sír ki könnyes soraiból s a költemény végén fenséges zokogásba tör. Elismerjük, hogy Oláh Gábor sok helyes megfigyelést tartalmazó könyve Petőfi alakjaiban is megnézi az érdekes munkát, melyet a képzelet végzett. E rész azonban úgy látszik másodrangú előtte és sokkal több banalitással kevert, semhogy élvezhető lenne. A banalitásoktól általában kevésbé riad vissza szerzőnk műízlése, mint szeretőnk. Milyen útát kell tennünk, míg egy-egy friss nyomra akadunk! S az elévült szólások, melyeken egy-egy „igazság“-ért keresztül kell bukdácsolnunk! Petőfiit s hasonlatait jól ismerjük; de Oláh Gábor hasonlatai sokszor még régiebb ismerősökként üdvözölnek bennünket. Nyissuk fel a könyv első lapját s olvassuk el a következő mondatokat:

„A ki a Petőfi lángelméjét meg akarja nézni: sorsának és egyéni természetének latba vetése után képzelő erejét találja maga előtt s a mit az

előbbi kettőből talán nem értett meg, az utóbbiból megérzi.“ A könyv első sorai ezek. Mit mond bennök szerzőnk? Új és helytelen dolgokat. Valakinek sorsából s egyéni természetéből meg lehet-e mérni lángelméjét? A két fogalmat: sorsot és egyéni természetet szerzőnk csak azért kapcsolta a mondatba, hogy legyen valami, a minél a képzelő erő fontosabb legyen. A következő mondat: „A költői lélek sajátosságos, finom és nagyító kamarája a legbűvösebb műhely, melyből a képzelet a kaleidoszkop leg-ragyogóbb színeivel, csodás harmoniájával új világokat sugároztat elő.“ S mit mond itt szerzőnk? Helyes, de régi dolgot. A könyv legnagyobb része ilyen új, de helytelen, vagy: helyes, de nem új mondatokból épül. S a folytatás? „Oly finom ideghez hasonlít a költők képzelete, mely fuvalomra is megrezdül . . .“ Az ily szólamokat csak süldő író-korunkban találhatjuk leírásra érdemesnek. Ime, már a könyv első lapja gondolkodóba ejt, hogy olvassuk-e tovább. A következő lapon újabb közhelyek. „Népi eredete, néphez való hajolása a népdalok kezdőképének az illető érzellemmel való magyaros párhúzára vezet.“ Ne bántsa az olvasó stílusérzékét a „való“ kétszeres használata; figyeljünk inkább a mondat hézagosságtól. Szerzőnk a népi eredetben s néphez hajolásban látja Petőfi dalai szerkezetének okát. Mennyivel szabatosabban fogalmazta meg e gondolatot Gyulai, midőn azt mondta: „Petőfi a népköltészetnek oly jellemző vonásait is bevitte a mű-költészetbe, melyek addig ott ismeretlenek, vagy csak kevés erővel voltak feltüntetve“¹ stb. Gyulai Pál ezután felsorolja e sajátosságokat. Oláh Gábor éppen a legfontosabbat felelte ki mondatából: azt, hogy költőnk a népdal tanítványa. Hány költőnk volt népi eredetű s néphez hajló! Mégis, egyik se használta a festői kezdő képeket. Azután: „Előtte is csak olyan volt a nagy magyar Alföld, mint az ő korában; de látta-e valaki oly szépnek, oly fenségesnek, a milyenné ő teszi!“ Efféle elnyűtt igazságokat középiskolai tanulóknak mondunk el s nem a Petőfi-irodalmat „gazdagítjuk“ velök. Egyáltalán az ilyen ú. n. „hézagpótlásra“ pályázó műveknek rendesen az a bajuk, hogy sohasem hézagokat töltenek be irodalmunkban, hanem oda akarnak építeni, a hol legerősebb a fal. Hányszor ismételték e gondolatokat Gyulai óta! S hogy most már Gyulai kritikai dolgozatai is megjelentek, igazán kár fölötte vaskos könyvekkel csatlakoznunk az előtünk szóló véleményéhez.

Oláh Gábor könyve három részben bizonyítja tömördek példa felsorolásával Petőfi képzeletének „világosságát“, „magyarságát“, „mozgalmasságát“; továbbá, hogy képzelete kincseinek *tapasztalat* a bányája (melyikünké nem az?) s hogy többek közt „van egy eltanulhatatlan titka az ő formaművészetének, a melylyel fölötte áll Arany Jánosnak is: gondolat és gondolattest, eszme és forma nála egyszerre születik meg. Ezért oly egyszerű, oly egész, oly harmonikus, mint a csillagos ég“. Salamon Ferencz és Gyulai Pál mind ezt „világosabban“, legalább ilyen „magyarsággal“ s a mi a fő: „drámaibb mozgalmassággal“ bizonyították be. Hozzátehetjük: több meggyőző erővel is. — Az ilyen részlettanulmányoknak, a milyen Oláh Gáboré, csak akkor van értéke, ha új megfigyelésekkel merengenek a költőn. Ha Petőfi költeményeit többféle kiadásban adjuk, abból nem következik, hogy a róluk alkotott ítéleteket is különböző címek alatt sokszorosítsuk. Ha ily könyve-

¹ Gyulai Pál: Petőfi költészete. Egyetemi előadása 1900-ban.

ket hoznak divatba, akkor féltő, hogy a közeli idők nyelvtanírója ekkép formálja át a mondat eddigi meghatározását: „A mondat *más* gondolatának kifejezése.“ Ettől azonban tán még sem kell tartanunk, mert a nyelvész is óvakodni fog az életveszélyes uttól, mely csak hosszú létrával teszi megközelíthetővé e könyveket könyvespolczunkon. h. j.

Móricz Zsigmond elbeszélései.

A fővárosi hírlapok zajjal hirdetik a „Nyugat“ egy kiadványát, *Móricz Zsigmond*nak „Hét krajczár“ című elbeszélésgyűjteményét. Sohasem hallott jelzőkkel magasztalják a szerzőt, csodákat látnak az elbeszélések tárgyában, nyelvében; új színeket, eddig nem ismert alakokat emlegetnek előadásában és jellemei között. A síp-dob ráterelte az én figyelmemet is, a melyet különben már a különös cím felköltött, de egyszersmind gyanúval is elteltem a szertelen dícsőtés miatt.

Nem nagy bizalommal vettem kezembe a lila fedelű, furcsa diszítésű, sejtelmes címkéjű füzetet; azt hittem tele lesz a „Nyugat“ bizarságával, miszticizmusával, hihetetlen *meglátásaival*, lehetetlen szavaival és fordulataival. De alig hogy elolvastam az első elbeszélést, ezt a tárcaznak is rövid rajzot, azonnal beláttam, hogy csalódtam, hogy kellemesen, igen kellemesen csalódtam. „Hét krajczár“ a címe ennek a — mondjuk — életképnek, a mely a való életnek egy megható jelenetét adja híven, meleg érzéssel, eleven előadással és drámai, szinte csattanó befejezéssel. Egy szegény asszony meg a kis fia egy egész délután keresnek-kutatnak a lakásukban, hogy hét krajczárt összecsináljanak, egy fél font szappanra valót; egy pár ruhadarabot kellene kimosni, hogy napszámba járó ura másnap tisztát vehessen. A keresés közben a szegénységnek, a nyomorúságnak, a megalázásnak megható képei vonódnak fel előttünk, annál meghatóbbak, mivel a szerző a nevetés, a kaczagás súgarait hinti reájuk, még pedig nagy közvetlenséggel, mert a szerző magáról és édes anyjáról beszéli el ezt a sírva nevető históriát. Rég nem olvastam a keserű humornak művészeibb megnyilatkozását, az élet fényének és árnyékának találóbb vegyületét.

Móricz a faluban van otthon, a magyar parasztot ismeri legjobban. Falusi életképeket fest erős realizmussal, a nép embereit mutatja be néha aprólékos részletrajzzal, máskor csak vázlatos, de találó vonásokkal. Általán erősebb a rajzban, mint az elbeszélésben és kivált mint a szerkesztésben.

A falusi történetek közzé vegyül egy néplegenda is, *A nagy fundus*, a melynek éppen úgy Krisztus és Szent Péter a hősei, mint Arany *Hege-dűjének*. A naív hangot eltalálja benne a szerző, kesernyés humorában is sok az igazság, de szerkezete ennek is hibás, mert az eleje alig kapcsolódik a végéhez. Mint erkölcsi tanúságra törekvő elbeszélésnek terjedelemben is hasonlítania kellene a rendszeren rövid tanító meséhez.

A kötet végére jutott „Judit és Eszter“. Egy elszegényedett úrinő áll szemben a gazdag paraszttasszonnyal, az egyiknek önérzetes tisztasága és nagylelkűsége, a másiknak gőgjével, lelketlenségével és erkölcsi szennyevel. Kitérő két arczkép, előadásának melegségét az adja meg, hogy a szegény nemes asszonyban a maga édes anyját rajzolja.

Móricz a maga falusi embereit híven is beszélgetti. A párbeszédekben elevenség, tősgyökeres magyarság uralkodik, azonkívül lépten-nyomon előbukkan a népi észjárásnak, a paraszti furfangnak, a falusi életfelfogás-

nak, a szegény ember humorának egy-egy érdekes jele. Mintha *Baksay* ifjúlt volna meg naturalista köntösben és egy kis szocialista szájjal, de a népnyelv használatában nem hasonlít *Baksay*hoz; kár, hogy *Tömörkény* és *Homok* módjára nemcsak személyeit beszélgeti a nép nyelvén, hanem maga is a legújnyelvibb szavakkal és kifejezésekkel él.

Kardos Albert.

Petőfi első teljes népies kiadása. Petőfi halálának hatvanadik évfordulóján *Hegedüs* és *Sándor*, debreczeni cég teljes Petőfi-kiadást hozott forgalomba. E kiadásban Petőfi összes költeményei, a zsengek, töredékek, a költő által kihagyottak és a legújabban fölfedezettek is benne vannak. „*Petőfi élete és költészete*“ címmel *Kardos Albert* írt hozzá bevezetést. Ára kötve 2 K 40 fillér.

ÚJ KÖNYVEK.

- Málnási dr. **Bartók György** püspök **Emlékezete.** Kolozsvár, 1909. Stief. 8r. 99 lap, 1 fényképpel.
- Id. **Komlóssy Arthur** életrajza. Különlenyomat a *Debreczeni Képes Kalendárium* 1910. évi folyamából. Kézirat gyanánt. Debreczen sz. kir. város könyvnyomdai vállalata. 1909. 2 l.
- Köblös Zoltán.** Magyar családtörténeti könyvészet. 1472—1905. Kolozsvár, 1909. Gámán J. örököse könyvny. 8r. 74 l. Ára 1 kor. 20 fill.
- Kupcsai Felicián.** A boldogság kis kátéja. Budapest, 1910. Singer és Wolfner kiadása. 8r. 227 l.
- Gróf **Kuun Gézáné.** Maros-Németiben. Emlékezés gróf Kuun Géza otthonára. Kolozsvár, 1909. Ajtai K. A. könyvny. 8r. 203 l., 4 kép.
- Oláh Gábor.** Istenek Alkonyata. Budapest, 1909. Singer. 8r. 189 l.
- Dr. **Pap Károly.** A Petőfi-Almanach. Ismerteti —. (Különlenyomat az *Erdélyi Múzeum* 1909. évi kötetéből.) Kolozsvár, Stief sajtója. 1909. 4r. 16 l.
- Pálffy Gyula.** Szenkovits Marci mókái. Maros-Vásárhely, 1909. 8r. 205 l.
- Rácz Gyula.** A német gyarmatosítás történelmi kialakulása és annak okai. Budapest, 1909. Pátria. 8r. IV, 134 l.
- Sándor Imre.** Czímerlevelek. Gyűjtötte —. I. füzet (1551—1629) 149 címerrajzzal. Kolozsvár, 1910. Kiadja a *Genealogiai Füzetek* szerkesztősége. 8r. VI, 123 l. Ára 2 kor.
- Szalay Imre.** Visszaemlékezés Trefort Ágostonra. Budapest, 1909. Franklin-Társulat. 8r. 99 l., 6 tábla.
- Ifj. **Szász Béla.** Versek. Budapest, 1909. Hornyánszky. 8r. 166 l.
- Dr. **Szilágyi Albert.** Tanulmányok. Lugos, 1909. Szidon J. könyvnyomdája. 8r. 322 l.
- Tutsek Sándor dr.** Az ipartörvényjavaslat tervezetének kritikája. Budapest, 1909. 8r. 33 l. Különlenyomat *A Munkaadó* politikai hetilapból.

MUTATÓ

az Erdélyi Múzeum XXVI. kötetéhez. (Új folyam. IV. 1909.)

Készítette Köblös Zoltán.

Abbeville	125, 134	Alsófehér vm.	328
Ábrányi Emil	388	Alsókalocsa, Máramaros vm.	187
Acheuli korszak	123, 125—27, 131, 133, 134, 142, 143	Alvinczi Péter	224
Achilleus	402, 404	Amade László	226
Acsády Ignác	219	Amazonasz f.	247
Adalékok a Régi Magyar Könyv- tárhoz	343, 407	Ambros	231
Ádám János	176	Amerika	21, 54, 250, 251, 298, 300
Adriai tenger	111, 112	Amiens	253
Ady Endre	411	Ammianus	176
Aenaria (Ischia)	111, 112	Amsterdam	168, 290
Aetolia (Elba)	111, 112	Anatomiai leczke	168
Afrika	298, 300	Anaxagoras	314
Ágotha János	374	Anaxilas	111
Aigina sziget	91	Andrássy István	346
Aiginai mina	78	Angolország	21, 50, 122, 133, 139, 142, 318
— pénzláb	91, 109	Angyalosi János	155
Aischylos	405	Anjou-kor	119
Aisne	125	Antisthenes	312
Akropolis	71, 72	Antium	111
Ala Siliana	27, 28	Antonius Pius	28, 31
Alaszka	300	Antos Ferencz	346
Alexander E.	352	Antwerpen	164
Alexandra szász-coburg-gothai herezegnő	346	Anvers	164, 168
Alexi János	346	Apafy Mihály	35—44, 201
Alföld	118—120	Apahida, Kolozs vm.	200
Allier	125	Apáthy István	254
Almanach nemes szívek számá- ra. 1796.	308	Aphrodite	146, 147, 149—153
Almási György	346	Apollo	302
Almássy János gr.	346	Apor József	365
Alpesek	98, 110, 113	— Károly br.	346
Alsó-Lausitz	352	— Péter	225, 291
		— Sándor br.	346
		Appenninek	99, 113, 115
		Apponyi Albert gr.	8, 381

Apponyi Albertné	388	Azili korszak	129, 141
— Rudolf gr.	228	Ázsia	77, 94, 99, 102, 187, 298, 300
Apsa vize	188	Azy E. d'	128
Apulj (Ompoly) f.	173	Babilónia	56, 67, 79, 96
Apulum	173, 175, 176, 303, 363	Babilóniai ezüstmina	94, 95, 97, 100
Aquitani korszak	126	— pénzláb	93
Aranka György, zágoni	354, 355	— súlyrendszer	77, 115
Arany János	338, 378, 381, 385, 388, 406	— -etruszkus pénzrendszer	94, 102, 106, 113, 116, 117
Aranyfalu	178	— -perzsa ezüstmina	78
Arányi Lajos	2	Bacchus	73, 302
Aranyosszék	180	Bach	238, 274
<i>Archaeologiai Értesítő</i>	142, 300	Bacon	317, 318, 399
Arcy	125	Badegols	125
Ardèche	125	Bágya Ferencz id.	346
Ariége	125	Bakfark Bálint	224, 226, 228
Arisi korszak	129	Baksay Sándor	415
Aristion	72	Balásházy János	346
Aristippos	312	Balassa Bálint	219, 221, 224, 238
Aristoteles	71, 109, 121, 313, 314, 317, 319	— János	2
Árja népek	186	Balassy Ferencz	346
Arno f.	99, 112, 113	Balaton	253
Árpád	118	Balázsfalva	346
Arretium	112	Bálint Gábor	216
<i>Ártéjos keserves</i>	333	Balkán félsziget	99
<i>Assisi Sz. Ferencz áldozása</i>	165, 166	<i>Balli Ongaresi</i>	226
Assurnasirpal	121	Baló László	36—38
Asszírja	79	— Sámuel, nagybaczoni	346
Athena Lemnia	149	Balogh Ferencz	335, 336
Athenae	69, 70, 72, 76, 91, 102, 109	— József	335
Athenaei pénzláb	93	— Pál	230
<i>Athenaion Politeia</i>	71	<i>Ban Stephanus, pankotai: De vanitatibus Bell. circa controversiam de libero arbitrio. Heidelberg. 1620.</i>	408
Attika	73	— —: De vanitatibus Bell. circa purgatorium. Heidelberg. 1620.	407
Attikai pénzláb	91, 101, 102	Bánffy Ágnes	41, 42
Attikai-syracusaei pénzrendszer	92	— Dénes	37—41, 44
Auerbach László	346	— György gr.	290, 355
Augsburg	192, 194, 195	Baoussé-Roussé	125
Augustus	122, 175	Barabás Ábel	384, 385, 410
Aulard	231	— Miklós	309, 310, 387
Auransan	125	Bárány Gerő	322
Aurelia Bona	175	Baranya vm.	180
Aurelianus	303	Barát Péter	175
Aurelius Marcus	175	Barcsay Ákos	225
Aurignaci barlang	136	— László	346
— korszak	124, 136—39	Bárd Miklós	388
Ausztria	139, 262, 277, 368		
Ausztrália	247, 298, 300		
Auvander Antal	346		
<i>Az én csizmám disznóbőr</i>	329		

Báróczi Sándor	411	Benedek püspök	177
Barra István	374	— Elek	338
Bartakovics Béla	346	— József	346
Bartal György	346	Benkő József	354, 363, 364
Bartalus István	217, 218, 220, 222—24, 226, 228, 231, 232, 241	— Károly	346
Bartha Sámuel	346	Bentham	318
Bartók Gábor	258	Beöthy Zsolt	2, 3, 231, 381, 382, 399
Bassermann-Jordan	302, 303	Berecz Károly	390
Bassianus	175	Berényi Róza, Szakmáry Sámuelné	348
Basta, Szerbia	30	Berkeley	318
Baternay család	374	Berlin	1, 5, 45, 352
Báthory András	173	Berling	352
— István	179	Berzeviczy Albert	24, 382
— Lajos	221	— —: Beatrix királyné	349
— Zsigmond	224	Besika Tepek	351
Batka János	219	Bessenyei György	201, 353, 377
Batthyány Ignác gr.	354, 357	Besztercze	172
Baumgarten János	364	Beszterczei országgyűlés. 1668.	40
Beatrix királyné	349, 350	Beszterczebánya	36
Beaumont-plato	122, 125	Bethlen Borbála, gr. Traun Ferenczné	348
Bécs	1, 5, 37, 194, 225—28, 288, 346, 351, 352, 356, 375	— Domokos	39
Bécsi fillér	31	— — gr., iktári	346
— archaeologiai társaság	346	— Drusiánna, Rhédey Ferenczné	41, 42
Bedeus József br.	346, 372	— Elek	293
— József br. ifj.	346	— Farkas	173
<i>Bedő Daniel, korodi: De antichristo. Heidelberg. 1620.</i>	409	— Gábor	155, 159, 173, 174, 224
— —: De Christi mediatoris persona. Heidelberg. 1620.	409	— Gergely	41
— —: De meritis bonorum operum. Heidelberg. 1620.	409	— János gr.	39, 42, 358
Bél Mátyás	201	— János ifj. gr.	365
Béla IV.	191	— Kata	353
Béldi Pál	39, 44	— Leopoldné gr., Kienmayer bárónő	346
Belgium	122, 125, 129, 133, 139, 141, 162, 163, 167, 170	— Miklós	37, 42, 43, 290, 331
Belgrád	303	Biasini Domokos	346
Beliczay Imre	389	Bigyók Károly	333
Bellermann	220, 231	Bihari János	228
Bem József	378	<i>Bika</i>	167
Benczur Gyula	389—391	Biluska János	346
— Gyuláné	388	Biró Miklós	346
<i>Bene Martinus, viski: De ministerio. Heidelberg. 1620.</i>	408	Bitsei Juliánna	392
— —: De s. coena domini. Heidelberg. 1620.	408	Bizei barlang	123
		Blaha Lujza	222
		Bloemaert	308
		Bocskay István	176
		Bocskor Mihály	346
		Bod Péter	296, 353
		Bodnár Zsigmond	399
		Bodolai Mihály	340

Bodor Pál	346	Bruniquel	125
Bogisich Mihály	218—221, 223	Bruno Giordano	321
Boiók	113	Brunswik Julia, Forray grófné	347
Boleman (Desirényi) Ferencz	289	Bruxelles	163
<i>Bon Girolamo: Laricca matrica</i>	226	Brúz Lajos	346
Bona Aurelia	175	Brückner	130, 140
Bonfinius	176	Brünn	351
Borgia Lucrezia	349	Buckland	122
Bori	36	Buda Imre, galaczi	346
Bornemisza Anna	35, 38—43	Budapest	3, 23, 37, 227, 230, 257, 259, 265, 266, 269, 329
— Péter	218	Buday Árpád	34, 153, 200, 303, 305, 310
<i>Boros Johannes, szenci: De</i> <i>ecclesia ejusque notis. Heidel-</i> <i>berg. 1620.</i>	408	Buddha	54, 315
Borosnyai László	346	Buddhismus	57, 59
Boroszló	195, 196	Bugát Pál	386
Borsos Anna, Nagy Szabó Já-		Bukarest	197
— nosné	159	Bukaresti ref. egyház	346
— István	157, 158	Bukovina	188, 351
— Tamás	155—159	<i>Bűm elfelejtése</i>	220
— sirköve	157	Bunyevácok	180
— Tamásné, Marosi Dorottya	157	Buoux	125
— Szabó Dorottya	158	Busolt	71
Boskovstyni ásatás	351	Buss Esaias	194
Boston	45	Bürger Ferencz	375
Botos	338	Caecilius, Marcus	175
Boucher de Perthes	121, 123, 142	Caesar	59
Boué	122	Calais	125
Boule M.	124, 128—131, 135	Callistus	175
Bourgeois	124, 132	Camars	89
Bourlon M.	135, 136	Cambridge	5
Böckh Ágoston	77, 103	Campania	100, 110—114
Bögözi Ádám	329	Campaniai drachma	116
Böszörményi Katalin	258	— etruszkus pénzrendszer	100, 116
Brahmanismus	57, 59	Campigny	141
Brahms	385	Campignyi korszak	126, 141
Brandis	77, 78	Campiniei korszak	127
Brandsch G.	218, 238	Candia	36, 38
Branovitz	300	Cantal	126, 134
Brassai Sámuel	346	Capellini	132
Brassempouy	136	Capitan L.	128
Brassó	155	Capitoliumi Aphrodite	152
Brassói Honterus-gimnázium	192	Capua	110, 111
Braüenschwager Hannes	194	Caravaggio	308
Brazilia	123	Carlyle	231
Bréches de Genay	125	Cartailhac Emile	129, 132
Breuil	136	Cartesius	317, 318
Brugge	169	Casati de Casati	78
Brugsch	77, 96	Cassone Giuseppe	388
Brukenthal Sámuel br.	357	Cato	99

Ceillouei völgy	125	Csengeri Antal	346
Cenomannusok	113	Csepregi Turkovits Mihály	290-93
Cergy	134	Cserey Farkas	346
Cestí: Il pomo doro	225	— Jánosné	305
Chalkidikéi pénzláb	91	— Mihály	43, 44
Chalticzky Borbála, illavai Lász- lóffy Jánosné	286	— Miklós	356, 371
Charente	125	Cseri János, apáczai	201, 212, 215
Charlotte Sophie	319	Csermák Antal	226, 228
Chauvet G.	135	Cserny Béla	217
Chelleomoustieri korszak	131	Csíkszék	305, 306, 335, 359
Chelles	126, 133, 134	Csíki székelyek	180
Chelli korszak 126-28, 131-34,	143	Csikós	222
Cher	126	Csiky János	217, 238
Chez-Pourret	125, 134	Csóka, Csanád vm.	119
Chicago	5	Csókai ásatások	119, 120
Chishull	176	Csoma Sándor, kőrösi	209
Cholnoky Jenő	256	Csokonai Vitéz Mihály	386
Christol	122	—: Dorottya	227
Christy	123	Csúcsi János	43
Chrysispos	316	Curtius	71
Chuidi	226	Cuvier	122
Cipangu (Japán)	251	Cuyp	163, 168
Claudius	176, 302	Cyprus	79, 102
Clementianus, Cl. Paternus	27	Czeplédi István	37, 43
Clichy	125	Czinkotai kántor	307
Coeuvres	125	Czoernig Károly br.	346
Colbert	219, 238	Dacia	27, 28, 30, 175, 178, 303, 304
Collomb	123	Dahomei szultán	247, 256
Colonna Vittoria	349	Dáncsi András	341
Columbus	250-252	Dánia	141
Combe-Capelle	134	Daniel Gábor	346
Concha Győző	204	Danielik János	346
Copernicus	251, 252	Dankó István	222, 229, 239
Corréze	125	Dante	401, 405, 411
Cosa Volcientium	91	—: Divina commedia	402
Côte d'Or	125	Danzig	195
Cousenakker	231	Darmstadt	24
Credron	225	Darócz, Kolozs vm.	40
Cromagnon	125	Darwin Charles	215
Cromagnoni korszak	127, 129	Dávidházi Kálmán	391
Csáky István gr.	37	Deák Ferencz	6, 346, 381
Csángók	180	— Gerő	330
Császár Elemér	308	Debreczen	224, 388
— Ernő	350	Decebalus	178
— Ferencz	346	Déchelette Joseph	131, 136, 140, 351
Csató János	346	Décsey Károly	346
Cseh Ignác	346	Deecke W.	75, 80, 87, 92-94, 96, 98, 100-103, 105, 114, 115, 117
Cseke Sándor	346	Deési társalkodási egy- sület	346
Csekonics Leona	346	Dél-Itália	79, 99

Dél-Tirol	45	Egyiptomi ezüst ket	97
Demokritos	49	— font	77, 78, 95
Denize	125	Eisenberger Lipót	347
Desirényi (Boleman) Ferencz	289	<i>Éjjeli őrzárát</i>	168, 171
Desor	132	Elba (Aetolia)	111, 112
Dessewffy Emil gr.	346	Elbe f.	195
Déva	39, 310	<i>Elhajtám ludamat</i>	332
Dévai vár	178	<i>Elindula József</i>	333
Dézi Lajos	296, 399	<i>Emke daloskönyv</i>	330
Dienes József, hermányi	354	<i>Emmausi tanítványok</i>	169
Dinant	125	Empedokles	121, 122
Dio Cassius	178	Endre III.	191
Dionysos	109, 111	Endrődi Sándor	387, 388
Dithmarschen	307	<i>Ének Muri halálára</i>	338
Dittersdorf	226	Engel József	347
Doboka vm.	359	Engelhard	132
Dobozy	404	Engis	125, 139
Dobozy István	346	Ényedi István	291, 294, 296
Domitianus	27	Eolitos kor	126, 129
Donogány Jakab	346, 347	Eördögh András	347
Dordogne	125, 134, 135, 138	Eötvös József br.	6, 8, 201, 347
Dósa Elek	347	— Károly	115, 229, 236
Doubs	125	— Loránd br.	253
Doyle Conan	400	Eperjes 37, 39, 42, 43, 194, 196,	201
Dózsa Dániel	347	Epictetos	316
— György	219	Epikureusok	314
Döbrentei Gábor	355—357, 365	Erathosthenes	121, 250
Dörpfeld	77	Erdély 29, 35, 37, 38, 67, 172—179,	
Draskóczi Gábor	347	190, 197, 199, 201, 215, 223,	
Drezda	351	285—86, 288—89, 290, 294, 298,	
Duan	132	300, 303, 309, 328, 351—54, 356,	
Dubois Eugène	133	358, 360, 362—65, 368	
Duchony Ferencz	347	Erdélyi helytartósági elnökség	347
Dugonics András	411	— <i>Híradó</i>	358, 362
Duna-Tisza köze	118, 144, 145	— honisme-egyesület	347
Dunai Tudós Társaság	353	— <i>Múzeum</i> (Döbrentei G.)	355
Dunántúl	352	— <i>Múzeum</i>	26, 43, 68, 309
Duncker	71	— <i>Múzeum-Egyesület</i> 74, 197—200,	
Dupont M.	123, 124, 128	306, 346, 349	
Eckhel J.	79	— műkincsek	199
Eder Károly	347, 363, 364	— Nemzeti Múzeum	306
Egerbegy, Kolozs vm.	40	— — — érem- és régiség-	
<i>Egervár viadaláról</i>	222, 240	tára	197, 300
Egnisheim	125	— nyelvemelő társaság	354, 355, 365
Egregy f.	177	— ref. egyházi főtanács	347
Egressy Béni	385	— temetőszín	154
Egyed Szöcs István	160, 161	— természettudományi társa-	
<i>Egyetemes Philologiai Közlöny</i>	305	ság	347
Egyiptom 56, 70, 77, 79, 83, 95—97,	115, 302	— János	347

Erdélyi Lajos	340	Fekete tenger	79
— Pál	68	Felsőapsa, Máramaros vm.	186, 188
— Vazul	347	Felső-Fehér vm.	371
Erdődy bán	226	Felső-Tisza völgye	188
Érdy Lajos	229, 230	<i>Fényes tolla, tarka tolla</i>	333
Eremitage	125	Ferdinánd I.	173
Erfurt	195	— III.	250
Ernszt Lajos	387	Ferencz I.	10
Erősi agyag idolkok	351	Ferenczi Zoltán	219, 376, 378, 380, 387, 410
Érsekújvár	41	Fernel	253
Estei Ferencz Ferdinánd	359	Fichte	3, 50, 320, 321
Esterházy-alap	198	Fidenae	111
— <i>féle tabulaturás könyv</i>	219—221, 225, 230	Fidzsi szigetek	247
— herczeg	226	Fillon Benjamin	162
— János gr.	366	Filow Bogdán	303
— László gr.	366, 368	Finály Henrik	77, 309, 310, 347
— Pál	225	Finnország	141
Észak-Afrika	298	Firenze	147
Eszterháza, Sopron vm.	227	Flandria	163, 164
Eszterházy László gr.	347	Flandriai korszak	127
Esztergomi érseki könyvtár	309	Fogarás	36, 38, 43
<i>Ethnographia</i>	230, 242	Fogarasi János	365
Eticzizmus	315, 320	— Mihály	347
Étruria	75—117	— Sámuel	347
— pénzrendszere	75	Fokföld	300
Euboeai mina	78	Forest-Cromer-Bed	129, 132
— pénzláb	91, 101	Forkel	231
Euklides	312	Forrayné, gr. Brunswik Júlia	347
Európa	91, 134, 186, 187, 247	<i>Forrer Robert: Reallexikon</i>	297, 298
Evans John	123, 126, 127, 129, 142	Fosztó Ferencz	347
Exner Kornél	263	— Károly	371
<i>Extra-mars</i>	332	Földes Béla	263
Eyzies	125	Földvály Mihály	347
— korszak	123, 127	Fönicziai ezüstmina	78
<i>Ezt a kerek erdőt járom én</i>	222, 332	Fraas	132
Fabinyi Rudolf	254	Franciaország	122, 125, 133, 136, 139—142, 201, 225, 298, 302
Fabiusok	111	Frangepán	178
Fabó Bertalan	232, 233	Franks	124
<i>Fakó ló</i>	392	Franzenau József	347
Falconer	123	Frascató	121
Falerii	112	Frére John	123
Farkas György	347	Friedlender	218
— Sándor id.	347	Fromentin Eugène	162—166, 168, 170
— Sándor, bölöni	356, 361	— —: Dominique	162
Farnos Dezső	386	— —: Une année dans le Sahel	162
Faustina senior érme	31	— —: Une été dans le Sahara	162
Fáy András	411	— —: Les maitres d'autrefois	162, 163, 170
<i>Fejér fuszujka virág</i>	333		
Fekete Károly	257		

Frölich Dávid --- --- --- --- ---	172	Gourdan --- --- --- --- ---	136
Fuhlrott --- --- --- --- ---	134	Gönczi Pál --- --- --- --- ---	347
Furfooz --- --- --- --- ---	125	Görgei Arthur --- --- --- --- ---	378
Furtwängler Adolf --- --- --- --- ---	149	Görög György --- --- --- --- ---	161
Fülöp Elek --- --- --- --- ---	347	— Györgyné, Török Szappanos Anna --- --- --- --- ---	161
Gaál Jenő --- --- --- --- ---	1	— pénzrendszer --- --- --- --- ---	75
Gábor Ignác --- --- --- --- ---	216, 237	Görögország 49, 73, 91, 102, 315	
Gál János --- --- --- --- ---	365	Gravier des Rivieres korszak --- --- --- --- ---	127
— József --- --- --- --- ---	365	Gredistye, Hunyad vm. --- --- --- --- ---	178
— Kelemen --- --- --- --- ---	65	Gregorovius --- --- --- --- ---	349
Galeotti --- --- --- --- ---	217	Greguss Ágost --- --- --- --- ---	411
Galiczia --- --- --- --- ---	138, 351	Greuelle --- --- --- --- ---	125
Galilei --- --- --- --- ---	251, 252	Grimaldi barlang --- --- --- --- ---	130
Gallia --- --- --- --- ---	302	Grois Gusztáv --- --- --- --- ---	375
Gálos Rezső --- --- --- --- ---	309	Groisz János --- --- --- --- ---	347
Galvani --- --- --- --- ---	250	Grossenhain --- --- --- --- ---	352
Gámán Zsigmond --- --- --- --- ---	347	Grote --- --- --- --- ---	71
Gamerie-plató --- --- --- --- ---	125	Gudea, szumir király --- --- --- --- ---	77
Gamera Gusztáv br. --- --- --- --- ---	347	Guerique --- --- --- --- ---	250
Gamurini --- --- --- --- ---	90	Gúthy László --- --- --- --- ---	347
Gárdonyi Géza 215, 229, 236, 241, 386		Günz-mindeli korszak --- --- --- --- ---	130
Garonne --- --- --- --- ---	125	Günzi korszak --- --- --- --- ---	130, 131
Garucci --- --- --- --- ---	90, 98, 99	<i>Gyalog-mars</i> --- --- --- --- ---	332
Gauri Ferdinánd-bányák --- --- --- --- ---	347	Gyalu, Kolozs vm. --- --- --- --- ---	27, 40
Gazner János --- --- --- --- ---	195	Gyalui Farkas --- --- --- --- ---	296
Gebbel Károly Frigyes 361, 375		Gyárfás Tihamér --- --- --- --- ---	196
Gelenczei --- --- --- --- ---	2	Gyergyó --- --- --- --- ---	335
Genarelli --- --- --- --- ---	91	Győr --- --- --- --- ---	227
Gent --- --- --- --- ---	169	<i>Györbér Áron</i> --- --- --- --- ---	339, 340
Gerbert Martin --- --- --- --- ---	231	Györbiró Áron --- --- --- --- ---	339
Geréb Elek --- --- --- --- ---	347	Györffy Iván --- --- --- --- ---	347
— László --- --- --- --- ---	310	— Sámuel br. --- --- --- --- ---	347
Gerend --- --- --- --- ---	357	György brandenburgi örgróf --- --- --- --- ---	178
Gergely Sámuel --- --- --- --- ---	44, 201	— János: Hit és haladás --- --- --- --- ---	40
<i>Gesta Remanorum</i> --- --- --- --- ---	308, 309	Gyulafejérvár 173, 175, 176, 217, 303, 347, 357, 363	
Geszthi Ferencz --- --- --- --- ---	179	Gyulafejérvári templom --- --- --- --- ---	173
Geta érme --- --- --- --- ---	31, 32	Gyulaffy László --- --- --- --- ---	37, 39, 40
Getia --- --- --- --- ---	178	Gyulai Pál 231, 336, 377-78, 399, 413	
Geyderus Georgius heidelbergi		Gyulay Lajos gr. 347, 355, 358, 361, 369	
könyvnyomató --- --- --- --- ---	407—409	Hadnagy Péter --- --- --- --- ---	347
Girod P. --- --- --- --- ---	137, 138	Hadria --- --- --- --- ---	111
<i>Giskardo és Gismunda hist.</i> --- --- --- --- ---	224	Hadrianus --- --- --- --- ---	28, 31, 32, 301
Ghiczy Kálmán --- --- --- --- ---	6	Haeberlin --- --- --- --- ---	80, 100, 115
Glück Izidor --- --- --- --- ---	347	Haga --- --- --- --- ---	167
Goethe 54, 65, 386, 400, 401, 406		Hajnik János --- --- --- --- ---	347
— : Faust --- --- --- --- ---	403	Haller Ferencz gr. ifj. --- --- --- --- ---	347
Gonzaga Isabella --- --- --- --- ---	349	— György gr. ifj. --- --- --- --- ---	347
Giordianus Pius érme --- --- --- --- ---	31, 32		
Goró Lajos --- --- --- --- ---	374		
Goudenaus les Moulins --- --- --- --- ---	125		

Haller Ignác gr. --- --- --- ---	347	Hiry Ferencz --- --- --- ---	347
— Jánosné gr. özv. --- --- ---	347	Hoang-ho --- --- --- ---	250
Halottasházi játékok --- --- ---	180	Hoch Pierre de --- --- ---	163, 167
Hals Franz --- --- --- ---	163, 168	Hódmezővásárhelyi ref. főgimn.	307
Hamburg --- --- --- ---	195	Hodor Károly --- --- --- ---	347
Hámorszky István --- --- --- ---	347	Hoernes --- --- --- ---	126, 131
Hampel József --- --- --- ---	298	Hoffmann Pál Lajos --- --- ---	347
Hann József --- --- --- ---	347	Holdvilág, Nagyküküllő vm. ---	42
Háromszék vm. 305—6, 325, 337,	359	Hollandia 162—164, 167, 168,	170
Hartmann --- --- --- ---	321	Holm --- --- --- ---	71
— János --- --- --- ---	383	Homeros --- --- --- ---	215, 400, 401, 406
Hauser O. --- --- --- ---	135	—: Ilias és Odyssea --- --- ---	402
Haydn --- --- --- ---	226	Honthorst Gerard --- --- ---	308
Haynald Lajos --- --- --- ---	347	<i>Hopp! tűz villog, nap rogyog</i> ---	332
<i>Házam előtt mennek el a hu-</i>		Horting Hannes --- --- --- ---	196
<i>szárok</i> --- --- --- ---	332	Horváth Ádám, pálóczi 220—22,	239
Head B. --- --- --- ---	93	— Döme --- --- --- ---	347
Hebler Katalin, Wayda Gáspárné	193	— József --- --- --- ---	347
Hegedüs István --- --- --- ---	388	Hosszú László --- --- --- ---	347
— Loránd --- --- --- ---	263	Houchard József --- --- --- ---	347
— Sándorné --- --- --- ---	387	Hoxnei kovák --- --- --- ---	123
Hegel --- --- --- ---	50, 315, 321	Hradic v. Stradonic --- --- ---	351
Hegyhát vidéke --- --- --- ---	180	Hrapiske Krepicke --- --- ---	351
Heidelberg --- 343—345, 407—	409	Hubai Jenő --- --- --- ---	385
Hein --- --- --- ---	140	Hultsch Fr. --- --- --- ---	77, 80, 93
Heine --- --- --- ---	405	Hume --- --- --- ---	318
Heinrich Gusztáv --- --- --- ---	406	Hummel --- --- --- ---	226, 227
<i>Hej, de bajos a tengeren habok</i>		Hunyad vm. --- --- --- ---	38, 177, 180
<i>ellen úszni</i> --- --- --- ---	332	Hunyadi János --- --- --- ---	173, 178
<i>Hej lumáné, lumáné</i> --- --- ---	332	— Mátyás 173, 176, 178, 307, 349-50	
<i>Hej, Rákóczi, Bercsényi</i> --- ---	221	Huszt vára --- --- --- ---	41—43, 224
Hektor --- --- --- ---	404	<i>Il fuito pazzo per amore</i> --- ---	226
Hellasz --- --- --- ---	315	Illyés István --- --- --- ---	223
Helmezy Mihály --- --- --- ---	386	Illyricum --- --- --- ---	302
Heltner Erzsébet, Wayda Gás-		Imre Lajos --- --- --- ---	308
párné --- --- --- ---	193	— Sándor --- --- --- ---	7, 214, 217
Henter János --- --- --- ---	347	Imsád, Máramaros vm. --- ---	184, 187
Heraklitos --- --- --- ---	48	Inczédi Péter --- --- --- ---	36—38
Herczeg Ferencz --- 236, 378—	380	Insuberek --- --- --- ---	113
Herepey Károly --- --- --- ---	300	Ion pénzrendszer --- --- --- ---	100
Herman Ottó --- --- --- ---	141, 142	— tenger --- --- --- ---	110—112
<i>Hermes</i> --- --- --- ---	303, 305	Ipolyi Arnold --- --- --- ---	347
Herodotos --- --- --- ---	71, 102	Irányi --- --- --- ---	6
Hesbayen --- --- --- ---	127	<i>Irgalmas Samaritanus</i> --- ---	169
Hév-Szamos, Kolozs vm. --- ---	40	Isaura --- --- --- ---	176
Hídeg-Szamos, Kolozs vm. --- ---	40	Ischia (Aenaria) --- --- ---	111, 112
Hieron --- --- --- ---	111, 112	Ispán Ferencz --- --- --- ---	38
Himera --- --- --- ---	102, 111	Issekutz Bogdán --- --- --- ---	347
Hirschlerin Margareta, Wayda		Itália 77, 79, 83, 84, 93, 94, 96, 103	
Jánosné --- --- --- ---	193	111, 134, 141, 163, 302, 349, 350	

Itáliai ősfont—	78, 94, 95, 99, 117	Karaszek Ignác	--- --- --- --- 347
— pénzrendszer	--- --- --- --- 75	Kardos Albert	--- --- --- --- 415
— rézlitra	--- --- --- --- 93, 99	Kármán József	--- --- --- --- 201, 411
Jakab Bogdán	--- --- --- --- 347	Károly III.	--- --- --- --- 226
— György, etédi	--- --- --- --- 347	— Róbert	--- --- --- --- 177, 189
— János	--- --- --- --- 347	Károlyi György gr.	--- --- --- --- 347
— Ödön	--- --- --- --- 388	— István gr.	--- --- --- --- 347
Jancsó Benedek	--- --- --- --- 8	Kárpátok	--- --- --- --- 175, 176
Jankó János	--- --- --- --- 389	Karthago	--- --- --- --- 102, 110, 111
János Zsigmond	--- --- --- --- 173, 224	Kárvázy Zsigmond	--- --- --- --- 347
Janssonius	--- --- --- --- 293	Kása István	--- --- --- --- 332
Japán	--- --- --- --- 50, 251	Kassa	--- --- --- --- 194, 196, 257
<i>Járok egyedül</i>	--- --- --- --- 332	Kató József	--- --- --- --- 398
Jászai Mari	--- --- --- --- 386	Katona János	--- --- --- --- 347
Jeszenszky Ignác	--- --- --- --- 6	— Lajos	--- --- --- --- 308
<i>Johanna</i>	--- --- --- --- 392	Kauer Ferdinánd	--- --- --- --- 226
Joinville herceg	--- --- --- --- 228	Kaver	--- --- --- --- 227
Jókai Mór	--- --- --- --- 215, 406	Kazinczy Ferencz	--- --- --- --- 377, 411
— —: Egy az Isten	--- --- --- --- 329	— Gábor	--- --- --- --- 347
— —: Erdély aranykora	--- --- --- --- 43	<i>Kecskék nótája</i>	--- --- --- --- 333
Joly	--- --- --- --- 122	Kecskeméti W. Péter	--- --- --- --- 192, 196
Jónás Ferencz	--- --- --- --- 329	Keczer Ambrus	--- --- --- --- 41
Joune	--- --- --- --- 125	Kedves Tamás	--- --- --- --- 347
Jósika Géza br.	--- --- --- --- 347	Kelemen Lajos	--- --- --- --- 161, 375
— Miklós	--- --- --- --- 411	Kelet-Ázsia	--- --- --- --- 250
— Sámuel br.	--- --- --- --- 347	Keleti tenger	--- --- --- --- 111
<i>Jöjj el uram, jöjj el</i>	--- --- --- --- 333	Kemény Ferencz gr.	--- --- --- --- 375
Judea	--- --- --- --- 27	— János halála	--- --- --- --- 392, 393
Juno	--- --- --- --- 29, 176	— Jánosné	--- --- --- --- 41
Jupiter	--- --- --- --- 29, 176	— József gr.	347, 357, 358, 361, 364, 366
Kada István	--- --- --- --- 285	— Józsefné gr., Lang Nina	--- --- --- --- 347
Kádár István	--- --- --- --- 39	— Sámuel gr.	347, 357, 358, 361, 364
Kadic Ottokár	--- --- --- --- 142, 143	— Simon	--- --- --- --- 39
<i>Kájoni kódex</i>	219, 221, 223, 225, 233, 235, 239	— Zsigmond br.	--- --- --- --- 347
— Gábor	--- --- --- --- 220, 324	Kende Gábor	--- --- --- --- 36, 37
<i>Káka tövén költ a ruca</i>	--- --- --- --- 235	Kenessey Kálmán	--- --- --- --- 347
Kakucsi Zsigmond	--- --- --- --- 347	Kenti mészplató	--- --- --- --- 129, 132
Káldy György	--- --- --- --- 221, 222, 239	Kepe Kata, Koncz Mihályné	158, 159
Kallimachos	--- --- --- --- 234	Keppler	--- --- --- --- 251
Kálmán Farkas	--- --- --- --- 230	Kerekes Sándor	--- --- --- --- 347
— Imre	--- --- --- --- 230	Keresztesi	--- --- --- --- 39
Kalocsa, Máramaros vm.	--- --- --- --- 184	Kereszti István	--- --- --- --- 230, 231
Kalotaszeg	--- --- --- --- 180	<i>Keresztre feszítés</i>	--- --- --- --- 164
Kamenz	--- --- --- --- 352	Kertész László	--- --- --- --- 347
Kanopos	--- --- --- --- 70	Kéry Gyula	--- --- --- --- 326, 378, 387
Kant	--- --- --- --- 50, 52, 318—320	Keserű Mózes	--- --- --- --- 347
Kanyaró Ferencz	--- --- --- --- 342	Khina	--- --- --- --- 249
Kapi György	--- --- --- --- 37, 39, 41	Kibéd, Maros-Torda vm.	324—325, 328, 329, 332, 333
Karacsay Sándor gr. id.	--- --- --- --- 347		

<i>Kicsi madár hogy tudsz élni</i> ---	333	Konti József ---	222, 239
Kide, Kolozs vm. ---	336	Konstantinápoly ---	192
Kienmayer báró, gr. Bethlen		Koós Ferencz ---	347
Leopoldné ---	346	Korinthos ---	75
Kiesewetter ---	231	Korinthosi mina ---	78
Királyi Pál ---	347	— pénzláb ---	102
Kirinyi Lajos ---	347	Korizmicz László ---	347
Kis Miklós, misz-tótfalusi ---	290	Kornis Ferencz gr. ---	347
— Miklósné, Székely Mária ---	291	— Gábor gr. ---	347
Kisázsia ---	298	— Károly gr. ---	347
Kisfaludy Sándor ---	383	Korond, Udvarhely vm. ---	329
Kisfaludy-Társaság ---	230	Korpád, Kolozs vm. ---	200
Kisküküllő f. ---	324	Korvin János ---	178
Kiss Áron ---	217	<i>Kossuth-nóta</i> ---	234
— Ferencz ---	347	Kossuth Lajos ---	8, 378, 381
— Sámuelné özv. ---	347	<i>Kotros rétvjn csokros szekfü</i> ---	332
<i>Klapka-induló</i> ---	221	Kotzebue ---	400
Klebelsberg Vilmos gr. ---	347	Kovács Dezső ---	393
Klein Henrik ---	227, 228	— István ---	32, 117
Klügmann ---	80, 98	— István, nagyajtai ---	347, 357, 361—64, 368, 369
Knidosi Aphrodite ---	149—153	— László ---	347
Kodály Zoltán ---	216, 237	— Miklós ---	374
Koenen Konstantín ---	302	Kozma Andor ---	388
Kollarcsik István ---	347	— Dénes ---	347
Kollonics Lipót gr. ---	288, 289	Köblös Zoltán ---	345, 409, 416
Kolozs vm. ---	358	Kökényesdi ---	36
Kolozsvár 2, 67, 120, 154, 174—177, 194, 196, 199, 224, 228, 290, 306, 332, 355—360, 362—365, 367, 369		Kölni múzeum ---	302
— város tanácsa ---	347	König Gyula ---	254
Kolozsvári egyetem érmészeti és régészeti intézete ---	198	Königsbergi toronyóra ---	52
— könyvtára ---	349	Könyvnyomtató XVII. sz. ---	43
— György ---	190	Köpcsenyi csata ---	159
— kaszinó ---	357, 359	Köpeczi Miklósné, Nagy Szabó Kata ---	160
— kerületi hivatal ---	347	<i>Körmagyar</i> ---	228
— Márton ---	190	Körmöczbányai táncznóta ---	217
— Pál ---	359	— virágének ---	237
— polgári biztosítéki intézet ---	347	Körösfő, Kolozs vm. ---	40
— ref. főtanoda ---	347	Kövár ---	39, 42, 201, 371
— régészeti tanfolyam 120, 191		Kövesligethy Radó ---	254
— Székely István ---	161	Közép-Afrika ---	247
— temető ---	296	Közép-Európa ---	129, 248
<i>Komám asszony, legyen úgy</i> ---	332	Közép-Itália ---	79, 99
Komlódi kultuszkép ---	29	Krapina, Varasd vm. ---	134
Koncz József ---	157	Krémer Sámuel ---	347
— Márton síremléke ---	160	Kristóf György ---	406
— Mártonné, Nagy Szabó Kata 160		<i>Krisztus a Kalvária hegyére menet</i> ---	164
— Mihályné, Kepe Kata sírem- léke ---	158, 159	— a szalmán ---	165
		— mint a világ birája ---	164

Kriza János	217	Lázár Mór gr.	347
— —: Vadrózsák	336	Le Pecq	125
Kubinyi Ágoston	347	Le Plucard	125
Kugler János	347	Le Scé	125
Kún István	42	Legio I. Italica	303
— László	220	— IV. Flavia	303
Kunszt József	347	— V. Dacica	303
Küküllő vm.	357, 358	— V. Macedonica	29, 30, 176, 303, 305
Küküllővári uradalmi tisztség	347	— V. Urbana	30
Kymae	111	— VII. Claudia	176, 303
Kypros sziget	79, 102	— XI. Claudia	303
Kyzikosai pénzek	78	— XIII. Gemina	176, 303, 304
La Cellesous-Moret	134	Lehmann C. F.	77, 78, 94
La Micoque	134	Leibniz	319
La Naulette	125	Lele, Torontál vm.	119
La Sénétrière	134	Lengyel, Tolna vm.	300
Lajos I.	178	Lengyelország	141, 179, 225
Lajos II.	310	Leonardo da Vinci	121, 252
Lakodalmi induló	333	Lépes András, városkeszi	310
Lamberg Johann	195	Lepsius R.	81, 83, 91, 115
Lampérth Géza	388	Les Morts	125
Lancellotus Johannes heidelbergi könyvnyomtató	343—345, 407	Lészay Dániel	347, 366
Lánczy Gyula	218	— Lajos	347
Láncsasúrás	165	Leszih Andor	191
Lang Nína, gr. Kemény Józsefné	347	Levallois	125, 134
Langlet altábornagy	226	Lévay József	347, 388
Lapu-Patak, Kolozs vm.	40	Levélet a keresztről	164, 165
Lartet Edouard	123, 124	Lex Papiria	96
Laskay Lajos	347	Lezouxi leletek	302
László I.	189	Lichtenstein Frigyes herceg	347
László IV.	191	Liguria	127
László V.	173	Lilienkron	218
László Andrásné	332, 333	Linz	194
— Ferenczné (bogszegi), Szűcs Jozefa	347	Lipcese	193, 352
— Illyés	326, 327, 332, 333	Lipcsei Jakab	193
— József	332, 333, 347	Lipót I.	43, 225, 287
Lászlóffy János, illavai	286	Lippich Elek, koronghi	386
— Jánosné, Chalticzky Borbála	286	Liptay bárónő	346
Lateau Lujza	54	Listok	181
Latium	92, 111, 112	Liszt Ferencz	385
Laugerie Haute korszak	123, 127, 129	Livius	110
Lavotta	225, 226, 228, 232	Locke	318
Layard Félix	77, 363	Lóczy Lajos	254
Láza, Máramaros vm.	184	Lohes	134
Lázár Dénes gr.	347	Loire	125, 126
— János gr. id.	347	Lombroso	53
— László gr.	356	London	45
— Mihály gr.	347	Lot	125
		Lócse	196, 285

<i>Lőcsei tabulaturás könyv</i> --- ---	225	Maros-Torda vm. --- --- ---	306
Lőrincz János --- --- ---	258	Maros völgye --- --- ---	298
Löwenthal Sámuel br. --- ---	347	Maroscspói emlékek --- ---	352
Lubbock --- --- ---	123	Marosi Dorottya, Borsos Ta- másné --- --- ---	157
Lucrum camerae --- --- ---	263	Maroskeresztúr, Maros-Torda vm. --- --- ---	304, 305
Lukácsy József --- --- ---	347	Marosszék --- 324—326, 328,	359
Lund --- --- ---	123	Marosszentanna, M.-Torda vm.	200
Luther --- --- ---	54	Marosszentkirályi Pálos-kolostor	155
Lübeck --- --- ---	195	Marosvásárhely --- 154—157,	159,
Lydiai pénzek --- --- ---	78	355—357, 363, 369, 371	
Lyell --- --- ---	123	Marosvásárhelyi ref. kollégium	154
<i>Madách Imre: Az ember tragé- diája</i> --- --- ---	403	--- ref. temető sírkövei ---	154
Madeleinei barlang --- 125,	138	--- szabóczéh --- ---	155, 156
Madrid --- --- ---	125	--- Szent-Miklós-templom ---	154
Maerisch-Budwitz --- --- ---	351	--- szücszéh --- --- ---	161
Magdaléni korszak 124, 125, 127, 129, 131, 136—139		--- Teleki-könyvtár --- 359,	369
Magdeburg --- --- ---	195	--- Teleki-levéltár --- --- ---	35
Magoss Irén --- --- ---	32, 171	--- vargák bástyája --- ---	155
Magyar Földrajzi Társaság ---	255	Maróthi György --- --- ---	201
--- Nemzeti Múzeum --- 141, 301, 346, 347, 407—409		Mars --- --- ---	29
--- <i>Nyelv</i> --- --- ---	228	Marsyas --- --- ---	302
--- Természettudományi Tár- sulat --- --- ---	347	Martha Y. --- --- ---	98
--- Történelmi Társulat --- ---	44	Martimére --- --- ---	125
--- Tudományos Akadémia 44, 172, 229, 241—243, 346, 347, 366		Martin H. --- --- ---	135
Magyarregy, Szilágy vm. ---	27	Márton Lajos --- --- ---	300
Magyarhoni földtani társaság ---	347	Marx --- --- ---	6
Magyarország 37, 142, 172, 176—79, 181, 189, 190, 201, 225, 230, 233, 263, 274, 286, 349, 365, 368		Mas' d'Azil --- --- ---	136, 140
Majer István --- --- ---	347	Masculinus Ulpius --- --- ---	176
Makedonia --- --- ---	98	Massat --- --- ---	125
Mákó, Kolozs vm. --- --- ---	40	Mátray Gábor 220, 222, 223, 226, 228, 231, 240, 241	
Malines --- --- ---	164	Mazzini --- --- ---	52
Malonyai Dezső --- --- ---	387	Mazzolini-féle gyűjtemény --- ---	107
<i>Már! siess hazádba vissza vert seregem!</i> --- --- ---	220	Medesér, Udvarhely vm. 335,	339
Máramaros vm. --- --- 180,	181	Medgyes, Nagy-Küküllő vm. ---	161
Máramarosi halottasházi játékok	180	Medgyes Lajos --- --- ---	387
Marcus Aurelius --- --- 175,	316	Medici Giovanni --- --- ---	350
--- Ulpius Caecilius --- ---	175	Mediolanum --- --- ---	112
Mária Terézia --- --- ---	226	Megara --- --- ---	70
Mariska Vilmos --- --- ---	263	Megyericsei János --- --- 309,	310
Markos I. Nagy --- --- ---		Méhes Sámuel --- --- ---	371
Marne --- --- ---	307	Meister Sámuel --- --- ---	370
Maros f. --- --- 173, 178, 179,	215	Melpum --- --- ---	112, 113
		Meltzl Hugó --- --- ---	410
		Memling --- --- ---	163, 170
		Menander --- --- ---	400
		Ménétreux le Pictois --- ---	125
		<i>Menj el, menj, szegény magyar</i>	230

Mentonei barlang	134	Molitor	228
Menyhárt Ágoston	347	Molnár Aladár	213
<i>Mercur de France</i>	201	— Anna	333
Merkens Heinrich	307	— Géza	228—230, 242
Merkler Andor	230	Mommsen Tivadar	75, 77, 81, 82, 91, 93, 96, 100—103, 105, 110, 175, 309, 310, 347
Merlant	162	Montecuccoli	120
Mérys Jacques André	162	Montesquieu	49
Mesnil d'Ault du	128	Montguillain	125
Mesvini korszak	129	Montrejeau	125
Mészáros Lázár	378	Móra Ferencz	120
Metzu	163, 167	Móre Fülöp, csulai	310
Meusei korszak	127	— Tamás	7
Meyer E.	71	<i>Móricz Zsigmond</i> : Hét krajczár	414
Mezőbánd, Maros-Torda vm.	200	Mortillet Gabriel és Adrien	124, 126-28, 130, 132, 133, 136, 137, 140, 141
Michael de Ungaria	308	Morvaország	351
Michael	231	Morvay Győző	336
Michelet	231	Moséen	127
Mignet	174	Moustier	125, 135
Mihály vajda	286	Moustiéri korszak	123, 125, 127, 129, 131, 134, 135, 138, 143
— István ifj.	347	Mukden	250
Mihályi Károly	347	Murány	36
Mikes Benedek gr.	347, 375	Murceint	125
— János gr.	347, 375	Museo Borbonico, Nápoly	146
— Kelemen	42, 308, 309	Museum Ferdinandeum	371, 372
Miklós Elemér	386	Muszka Elek	333
Mikó Antal	347	— Károly	326, 327, 333
— Imre gr.	366	Müller Frigyes	347
— leveleskönyvei	346, 348	— József	347
— levelezése	346	München	195
— Mihály	347	Mykenaei keramika	352
Mikolai búcsú	328	Nádaskay Lajos	347
Miksa király	192	<i>Nádor-kódex</i>	218
Miletosi pénzláb	91, 100	Nagy Gergely	333
Mill Stuart	318	— Géza	298
<i>Minapos palló Déjusbán</i>	332	— József, szotyori	348
Mindel-rissi korszak	130	— Lajos	348
Mindeli korszak	130, 131	— király	118, 189, 190
Minerva	29, 176	— Mihály	348
Mionnet	91	— Miklós	348
Miskolcz	142, 143, 257, 258, 347	— Pál	257
Miskolczi leletek	298	— Sámuel, kebelei	348
— szakóczák	141	— Sándor	259, 332, 333
Mitra-émlék	363	— Sándorné	332
Mitrász	186, 187	— réten rózsa nyílik, A	332
Moellendorf	71	— Szabó Ferencz	154, 157, 159—161
Moellendorf	303		
Moesia	347		
Moga	347		
Mogyoróssy János	347		
Mohácsi vész	253		
Mohay Sándor	347		
Mojsisovics Vilmos	347		

Nagy Szabó István	154, 159, 160	Nissen H.	77
— — István sírköve	159	Nüchritzen	352
— — János	159	Nüesch	140
— — Jánosné, Borsos Anna	159	Nyárádszereda, Maros-Torda vm.	342
— — Kata, Koncz Mártonné	160	Nyitrai káptalan	286
— — Kata, Köpeczi Miklósné	160	Nyomdai köteles példák	356
— — Mihály	155	Nyugat-Európa	248
— — Mihály síremléke	155	Ó-görög érmek	75
— vagy Markos Szabó Mihály	155	Obermaier Hugo	131, 133, 134, 138
Nagybánya	172	<i>Oda künn a csengőbe</i>	332
<i>Nagyenyei Heraklitus</i>	291	Odysseus	71, 402, 404
— olvasóegylet	347	Oedipus	176
— ref. kollégium	347	Oesterley	308
— zsinat 1698.	290	<i>Oh, kedves fülemülécske</i>	221
Nagykapus, Kolozs vm.	40	Oise	125
Nagyszeben	161, 192, 193, 226, 357, 363	Oláh Gábor	386
Nagyszebeni magyar olvasóegylet	348	— —: Petőfi képzelete	410
— ötvösczéh	196	Oláh-Gáld	224
— templom	192, 193	Oláhok	180, 187
— természettudományi egylet	348	Olaszország	225
Nagyszombat	285, 287, 289	Olmo	125
Nagyvárad	37, 39, 40, 190, 196, 226	Olonec kormányzóság	142
Naláczy	37, 39—42	Olympia	111
<i>Napkeleti bölcsek</i>	164, 165	Omalius	132
Napoca	175—177	Ompoly (Apulj, Opulj) f.	173
Nápoly	100, 349	Orbán Balázs	157, 158
Nápolyi Museo Borbonico	146	Orbetello	91
Neander völgye	125, 134	Orlai Soma	387
Negrovez, Máramaros vm.	184	Ormós Zsigmond	348
Négyesy László	383	Oroszország	142
Nehring	130	Osselinszki Nicolaus	407
Neiryks	132	Ostia	152
<i>Nem jó, nem jó</i>	222	Osváth János	216, 218-19, 225, 237-38
<i>Nem megyek én kanászhoz</i>	332	— Lajos	257
Nemes János	37, 38	Ottai korszak	126
— Mihály	181	Oxford	5
Németország	139, 194, 225, 231	Ozdi Tamás	157
<i>Nemzeti Társalkodó</i>	357, 359, 360	Ötvös Agoston	348
Neolitikori festett keramika	351	Öttömös, Csongrád vm.	119
Nepete	112	Ötvösczéh, nagyszebeni	196
Néron	125	Padua	178, 224, 227
Neugeboren János Lajos	347	Pagonyi Dénes	348
Neümar Erzsébet	195	Palágyi Menyhért	410
New-York	45	Paleolitikus kor	121
Newton	251, 253	Pálfi Márton	393
Nitzsche	51	Pálffy János	365
Ninive	77	— Mihály	348
Nisard	401	— Tamás, erdődi	287
		Páll Imre	348
		Pálffy Elek	348

Palissy Bernard	121	Perzsia	103
Palliardi Jaroslav	351	<i>Pester Lloyd</i>	230
Palmyra	26, 27	<i>Pesti Divatlap</i>	257
Palóczok	180	— <i>Hírlap</i>	230, 242
Palóczy László	258	— <i>Napló</i>	43, 44, 201, 230
Panajot árulása	36	Pestis	156, 158, 160
Panlogizmus	321	Petit Modane	139
Pannonia	26—28	<i>Petőfi-Almanach</i>	376
Panteizmus	314—316, 320—321	Petőfi-ház	376
Pányvás Géza	230	„Petőfi-könyvtár“	387
Pap János, szathmári	290	Petőfi Sándor	51, 340, 376, 400, 401, 406, 410, 415
Pap Károly	391	— Zoltán	389
— <i>Mihály</i> : Korunk nevezetesebb egyenes adóreformjai	263	Petri Ádám	348
Pápa	3, 386	Petrichevich-Horváth Albert	348
Papia tribus	175	— Károly	356
Papiria lex	96	— Kozma	37
Papp János	258	Petrus Italus	224
— Károly	142, 143	Pheidias	149
Parajd, Udvarhely vm.	326	Phesulæ	99
<i>Pareus David</i> : Collegiorum theologicorum I—II. 343—45, 407—409		Pic	351
Paris	45, 192, 253	Picard	253
Páriz Ferencz, pápai	290, 296	Picenum	99
Parmenides	49	Pierre de Hoch	163, 167
Paskó Kristóf	39, 40	Piette E.	128, 129, 138, 140
Pásztó, Heves vm.	285, 287	Pindaros	111
Patachich püspök	226	Pisa (Teutani, Teutae)	99
Pataky Ferencz	348	Pisistratus	70—73
— Pál	348	Piskolti helvét hitv. egyház	348
Paternus, Cl. Clementianus	27	Placardi barlang	137
Patroklos	404	Plato	49, 52, 54, 121, 312—315
Pausanias	122	Plinius	99, 121
Pávay Elek	348	Plutarchus	70, 71, 73
Pécsi kongresszus	7	Po f.	99, 110—113
Péczeli József	227, 308	Polgári Lajos	348
Peithesa	89	Pomet hegy	33
Peking	250	Pompéry János	348
Pekry Sándor	348	Populonia	89, 91, 107—109, 113
<i>Peleskei nótárius</i>	222	Porolissum	26
Penck	130, 131, 135, 137	Porolissumi leletek	26—34
Pénczdeválczió 1811.	109	Poroszország	262, 266, 267
Perlaky László	348	Porsenna	111
Perugiai korszak	127	Portugália	134, 250, 251
Perzsa dareikos	78, 94, 109	Portus	300
— pénzláb	91, 93, 106	Pósa Lajos	388
— siglos	78, 94, 109	Pósta Béla	67, 68, 119, 120, 141, 191, 254, 298
— súlyrendszer	115	<i>Posztókereskedők</i>	169
— etruszkus pénzrendszer	101, 113, 116, 117	Potaissa	29, 303
		Potter Paul	163, 167

<i>Pótura-pénzem, garasom</i> ---	333	Rhédey Ferenczné, Bethlen Dru-	
Pozsony 31, 94, 226, 227, 287, 289		siánna ---	41, 42
Pozsonyi névtelen ---	227, 228	— István gr. ---	348
Prága ---	300, 351	Rhini lósz ---	122
Prágai Szent-György-szobor ---	190	Rhodus Jonas ---	343—345, 407
Praxiteles ---	149, 153	Riderer Jeremias ---	195
<i>Prchled: Ceské Archaeologie</i>	351	Riedl Frigyes ---	382, 399
Prestwich ---	123, 142	Riemann ---	231
Prielle Kornélia, hidassi ---	348	Rigollot ---	123
Priesterhügeli agyag idolk ---	351	Rikán belöli egyházközség ---	348
Priscus rhetor ---	217	Ripinye, Máramaros vm. ---	187
Ptolemaeus ---	172, 175	Riss-würmi korszak ---	130
Pudplesa ---	183	Rissi korszak ---	130, 131, 135
Puycourny ---	126, 129, 132	Rivmac ---	351
Puycourni korszak ---	126	Rodostó ---	308
Puyd ---	134	Róma 27, 76, 81, 93, 96, 100, 101,	
Pünkösti Mariska ---	340	105, 106, 110—115, 117, 175,	
Pyrgi ---	111	287, 288, 308, 316, 317	
Pythagoras ---	121	Római edény ---	300, 301
<i>Quatrefages</i> ---	123, 132	— érmek értékjegyei ---	83
Rab István, zajzoni ---	348	— felíratos emlékek ---	172, 309
Ráday Gedeon gr. ---	348	— libra ---	76
Radeburgi urnatemető ---	352	— pénzrendszer ---	76, 83
Radecius Bálint ---	194	— téglabélyegek ---	304, 305
Radics ---	37	Rosa Jonas ---	407—409
Rafajiné ---	338	Rosenauer Mária, Wayda Jánosné	193
Rajna vidéke ---	301, 302	Rosenberg ---	194, 195
<i>Rákóczi-induló</i> ---	333	Roska Márton 143, 298, 300, 352	
— <i>nóta</i> ---	234	Roskoványi Ágoston ---	348
Rákóczy György I. ---	159	Roskovics Ignác ---	389
— György II. ---	215	Rosnyai Dávid ---	38
Rákosi Jenő ---	387	Róth Pál ifj. ---	348
Rauber Nándor br. ---	348	Rottal János gr. ---	37
<i>Régi Magyar Könyvtárhoz ada-</i>		Rousseau ---	52, 383
<i>lékok</i> ---	343, 407	Rózsavölgyi ---	385
Regius János ---	348	Rubens ---	163—169
Reicherstorffer György ---	172	Rupp Kornél ---	2
Reinach S. ---	132, 146	Rutének ---	181, 187, 188
Reinbold Ignác ---	374	Rutot A. ---	126, 127, 129, 132
Reinhardt ---	131	Ruysdael ---	163, 168
Reissenberger ---	193	Rybakoff ---	216, 236
Rembrandt ---	163, 168, 169	Rzchak ---	351
<i>Reszket a bokor mert</i> ---	387	Sachini ---	226
Réthy László ---	189	Saguna András br. ---	348
Reuschl ---	218	Saint Acheul ---	123, 125, 134
Reuteli korszak ---	129	Saint-Acheuli korszak 123, 125—127,	
Reutelmesvini korszak ---	129	131, 133, 134, 142, 143	
<i>Revue des Deux Mondes</i> ---	162	Saint-Germain ---	302
Rhédey Ferencz ---	37, 41	Saint Martin d'Exideuil ---	125
		Saint-Prest ---	129, 132

Sainte-Beuve	170	Schwarzenberg Károly herceg	348
<i>Sajgó Sándor nótája</i>	339	Schweizersbild	140
Salamis sziget	70	Scitovszky János	348
Salamisi csata	102	Sebestyén András	285, 287
Salamon Ferencz	411, 413	— Gyula	187, 217
— József	348	Sebesvár, Kolozs vm.	41
Salève	125	Segesvár	177
Sallicil	226	Seine	125
Salmon M.	126	Semmelweiss	256
— Ph.	141	Seneca	121
Sambon A. 81, 84, 87, 90, 93, 98	101, 108	Senonok	113
San Isidoro	125	<i>Seprik, séprik a nagy utcát</i>	332
Sándor Gáspár, szlavniczai	286	Seprődi János 215, 243, 334, 393	
— pápa III.	24	— Jánosné özv.	332, 333
Saône	125	— Márton	332
Saparta	123	— Sándor	332, 333
Sárd, Alsó-Fehér vm.	173	Sepsi helvéthitűek zsinata	348
<i>Sárga csitkó, csengő rajta</i>	332	Sepsiszentgyörgy	338
— — <i>sejem nyereg</i>	332	Sepsiszentgyörgyi ref. algimn.	348
Sargetia (Sztrigy) f.	178	Serres Marcel de	122, 123
Sarmis	178	Servius Tullius	117
Sarmisegethusa	175, 178, 303	Sghyattarella	126—128, 130
Sárospatak	257	Shakespeare 401, 403, 405, 406, 411	
<i>Sárospataki Füzetek</i>	308	Sibel	231
— ref. főisk. könyvtára 343—45, 407		Sigerus Péter	363
Saturnus	186, 187	Siklód, Udvarhely vm.	329, 333
Saussei völgy	125	Simanics G.	348
Scheveningen	167	Singidunum	303
Schelling	50, 321	Sipos Péter	348
Schiller	405	Sírkövek	154
Schilling Lajos	74	Skandinávia	141
Schipenitz	351	Smith	318
Schlan	300	Sodalitas Septem castrensis	353, 365
<i>Schlemm Julie: Wörterbuch zur</i>		Sófalvy Elek	370
<i>Vorgeschichte</i>	299	Sokrates 49, 312, 313, 315—317	
Schmerling	122, 123	Solon	69—73, 101—109
Schmidt H.	352	Solon-féle mina	76
— Rob. Rud.	136	— — seisachteia	109
Schmitz Eugen	231	Solutré	125
Schneller István	25	Solutréi korszak 124, 125, 127, 129, 131, 136—139, 142, 143	
Schnitzler Ágnes, Wayda Gás- párné	193	Solymossy Károly	348
Scholtz (Solymossy) Sámuel	258	— (Scholtz) János	258, 259
Schopenhauer	321	Solyomtelke, Kolozs vm.	40
Schreiber Simon	370, 372	Somlyói János	348
Schuller Frigyes, libloyi	348	Somme völgye	121, 125
— János Károly	348	Somogyi-könyvtár	118
Schussenried	125, 299	Sophokles	405, 406
Schwarz Gyula	69—73	Sotheville les Rouen	125
		Spanyolország	134, 139, 140

Spencer Herbert 50, 52, 53, 318, 321	Szamosujvár --- --- --- --- 40
Speyeri múzeum --- --- --- --- 302	Szaniszló Ferencz --- --- --- --- 348
Spring --- --- --- --- 123	Szappanos I. Török --- --- --- ---
Spinoza --- --- --- 315, 317—321	Szász Ferencz --- --- --- --- 179
Spy --- --- --- --- 134, 139	— István --- --- --- --- 348
Steentrup --- --- --- --- 132	— Károly --- --- --- 160, 213, 359
Stendzel Katalin, Wayda Gás- párné --- --- --- --- 193	Szászország --- --- --- 351, 352
Sterka Sulucz Sándor --- --- --- 348	Szászvárosi ref. gimnázium --- 348
Stetter Frigyes --- --- --- --- 348	Szászy István --- --- --- --- 286
Stoicizmus --- --- --- --- 316	— János --- --- --- --- 286
Strabo --- --- --- --- 121	Szathmár-Némethi Mihály 291, 294
Stripszky Hiador --- --- --- --- 188	— — Sámuel --- --- --- 290, 291
Studniczka --- --- --- --- 30	Szathmári Pap János --- --- --- 290
<i>Sucevic Volodymyr</i> : Huculsycna 188	Szathmáry Károly P. --- --- --- 348
Suetonius --- --- --- --- 122	Szaternáliák --- --- --- 186, 187
Surrentum --- --- --- --- 111	Száva Farkas --- --- --- --- 348
Sutrium --- --- --- --- 112	Szávay Gyula --- --- --- --- 388
Sükő, Udvarhely vm. --- --- --- 329	Szeberényi János Zsigmond --- 6
Sütő Mihályné --- --- --- --- 332	Széchenyi Ferencz gr. --- 357, 365
Svájcz --- --- --- --- 139	— György --- --- --- 288, 289
Svella György --- --- --- --- 286	— István gr. 201, 212, 377, 381
Swedenborg --- --- --- --- 54	— Istvánné gr., özv. --- --- --- 348
Syracusae 93, 102, 105, 109, 111, 112	Szeged --- --- 118, 119, 180, 222
Syracusaei pénzláb --- --- --- 101	Szegedi Somogyi-könyvtár --- 118
Szabad tanítás --- --- --- --- 1	Székely Gergely --- --- --- 348
Szabados Károly --- --- --- --- 328	— István (kolosvári) síremléke 161
Szabó Anna --- --- --- --- 336	— László --- --- --- --- 39
— Dávid, barcafalvi --- --- --- 386	— Mária, misztótfalusi Kis Mik- lósné --- --- --- --- 291
— Dorottya, Borsos Tamásné 158	— Mihály, kilyéni --- --- --- 356
— György --- --- --- --- 348	— Mózes --- --- --- --- 348
— János --- --- --- --- 2	— Nemzeti Múzeum --- 305, 306
— József --- --- --- --- 348	— népballadák --- --- --- 335
— Károly --- --- --- --- 348	— tánczok --- --- --- --- 323
— Mihály, csiki és medgyes- falvi --- --- --- --- 155	Székelykeresztúr --- --- --- --- 337
— I. Nagy Szabó --- --- --- ---	Székelyudvarhely város tanácsa 348
— I. Virágh Szabó --- --- --- ---	Szelepcsényi György --- --- --- 289
Szabóczéh, marosvásárhelyi 155, 156	<i>Széles a Rajna víz</i> --- --- --- 332
Szabolcska Mihály --- --- --- --- 388	Szeleta-barlang --- --- --- 142, 143
Szaján, Torontál vm. --- --- --- 180	Szemere Miklós --- --- --- --- 257
Szalmáry Sámuelné, Berényi Róza 348	Szendrey Julia 379—81, 373, 388, 389
Szalánczi Elek --- --- --- --- 348	Szénffy Gusztáv --- --- --- --- 348
— Sámuel --- --- --- --- 348	<i>Szent Gellért legenda</i> 217, 218, 238
Szalay Gyula --- --- --- --- 145	— György --- --- --- --- 166
— László --- --- --- --- 348	— — szobor --- --- --- --- 190
Szamnita háborúk --- --- --- --- 112	— Katalin <i>eljegyzése</i> --- --- --- 170
Szamos f. --- --- --- 175, 176, 367	— László lovas-szobra --- --- --- 190
Szamosi János --- --- --- --- 65	— <i>Livín</i> --- --- --- --- 164
Szamosközi István --- --- --- --- 172	— Márton --- --- --- --- 40
	— Tamás <i>hitetlenségéről</i> --- 165

Szentgericze, Maros-Torda vm.	342	Tamásfalvay István	--- --- --- 287
Szentháromság	--- --- --- 165	Tánczok, székely	--- --- --- 323
Szentiványi György	--- --- --- 348	Tánczszók	--- --- --- 331
— Mihály	--- --- --- 358	Taon	--- --- --- 125
Szentirmay Elemér	--- --- --- 232	Tappert	--- --- --- 218
Szentkereszty Zsigmond br.	--- --- --- 348	Taracz f.	--- --- --- 181, 188
Szentkirályi Gábor	--- --- --- 348	Tardenois	--- --- --- 141
— Zsigmond	--- --- --- 348	Tarentum	--- --- --- 111
<i>Szép fényes hajnal csillag, A</i>	333	Taubach	--- --- --- 134
— Minka	--- --- --- 327	Taurinus	--- --- --- 310
Szépművészeti Múzeum	--- --- --- 308	Téglás Gábor	--- --- --- 303—305
Szerbia	--- --- --- 30	— István	--- --- --- 305
Szerdahelyi József	--- --- --- 222	Teleki Anna	--- --- --- 42
<i>Szeredai fogházban</i>	--- 341—342	— Domokos gr.	303—5, 348, 358
Szicília	--- 79, 95, 96, 103, 105	— Gyula gr.	--- --- --- 348
Szicíliai ezüstlitra	--- --- --- 83	— Imre gr.	--- --- --- 43
— font	--- --- --- 92	— János	--- --- --- 42
— pénzrendszer	--- --- --- 75	— Jánosné	--- --- --- 43
— rézlitra	--- --- --- 83	— József gr.	--- 348, 366, 370
— tengerszoros	--- --- --- 111	— László gr.	--- --- --- 369, 374
Szikra I. gr. Teleki Sándorné	---	— Mihály levelezése	35, 44, 201
Szilágy vm.	--- --- --- 199	— Mihály gr.	--- --- --- 355
Szilágyi István	--- --- --- 348	— Mihályné, Weér Judit	--- --- --- 42
— Lajos id.	--- --- --- 348	— Miklós gr.	--- --- --- 348
— Sándor	--- 348, 354, 374	— Pál gr.	--- --- --- 356
Szilágyosomlyói kaszinó	--- --- --- 348	— Sámuel gr.	--- --- --- 354
Szilvási Bálint	--- --- --- 39	— Sándor gr.	--- --- --- 348
Szinevér, Máramaros vm.	184, 187	— Sándorné gr.	--- --- --- 388
Szlávok	--- --- --- 187	— család gr.	--- --- --- 44
Szlovének	--- --- --- 188	Temesvári Pelbárt	--- --- --- 308
Szolnok-Doboka vm.	--- --- --- 328	Temesváry János	--- --- --- 289, 309
Szombathy József	--- --- --- 133	Terburg	--- --- --- 163, 167
Szőcs András	--- --- --- 161	Tereselpatak, Máramaros vm.	--- --- --- 181
— István (egyedi) síremléke	160, 161	Térey Mari	--- --- --- 388
— József, baczkamadarasi	--- --- --- 341	Teuchmüller	--- --- --- 351
— Sámuel	--- --- --- 348	Teutani (Pisa)	--- --- --- 99
Szöllősy Sámuel	--- --- --- 348	Teutsch	--- --- --- 309
Szörényi Sándor	--- --- --- 285	Teza Emilio	--- --- --- 388
Sztankó Béla	--- --- --- 220, 223	Thaly Kálmán	--- --- --- 222
Szterszky Vincze	--- --- --- 284	Thenay	--- --- --- 126, 129, 132
Sztrigy (Sargetia) f.	--- --- --- 178	Thenaysi korszak	--- --- --- 126
Szűcs Jozefa, bogszegi László	---	Thenne	--- --- --- 125
— Ferenczné	--- --- --- 347	Thewrewk Emil, ponori	229, 230
Szűcszéh, marosvásárhelyi	--- --- --- 161	Thiers	--- --- --- 231
Szűz Mária képe	--- --- --- 189, 190	Tholdalagi Ferencz gr.	--- --- --- 348
— — neveltetéséről	--- --- --- 165	Thorn	--- --- --- 195
— — a papagályllyal	--- --- --- 165	Thrämer Eduard	--- --- --- 96
Taine	--- --- --- 49, 231	Thuri Georgius: De lege, eius	---
Talabor f.	--- --- --- 181, 188	abrogatione et usu. Heidel-	---
Tamás Rózsi	--- --- --- 336	berg. 1611.	--- --- --- 343

<i>Thurzó Ferencz</i> --- --- --- 392	Trausch --- --- --- 309
<i>Ti magyarok, már Istent imád- játok</i> --- --- --- 223	— József --- --- --- 348
Tiberis f. --- --- --- 110—113	Trauschenfels Jenő --- --- --- 348
Tiboldi István --- --- --- 348	Travnyik --- --- --- 235
Tilloux --- --- --- 134	Trefort Ágoston --- --- 6, 7, 204
Tilly-plató --- --- --- 125	Trója --- --- --- 404
Tinódi Sebestyén --- 219, 221—23, 225—26, 228, 238, 240, 241	Tsútsi --- --- --- 228
Tiroli Hall --- --- --- 189	<i>Túl a vizen zereg a jég</i> --- --- 333
Tisza f. --- --- --- 119, 144	Tunyogi György --- --- --- 38
— László --- --- --- 348	Turgenyew --- --- --- 215
Tizian --- --- --- 374	Turkovits Mihály, csepregi 290, 291, 293
Toldy Ferencz --- --- 231, 348	Turzó János --- --- --- 190.
Tolnai Vilmos --- --- --- 386	Türe, Kolozs vm. --- --- --- 40
Tolsztoj --- --- --- 52, 57, 59	Türr István --- --- --- 6
Tomory Anasztáz --- --- --- 348	Tyrrhéni tenger --- --- 110—112
Tompa Mihály --- --- 257—259	Ucielli --- --- --- 225
—: Pusztán --- --- --- 259	Udvarhely vm. --- --- 305, 306
Torda --- 29, 146, 177, 303—305	Udvarhelyszék 325, 328, 329, 359
Torma József --- --- --- 348	<i>Udvarom, udvarom, szép kerek udvarom</i> --- --- --- 332
— Károly --- --- --- 348	<i>Udvaromon van egy magas eperfa</i> --- --- --- 326
Torma-gyűjtemény --- --- --- 351	Ugron István --- --- 348, 369
Torrenburg --- --- --- 177	— Lázár --- --- --- 348
Tortoni korszak --- --- --- 126	— Zsigmond --- --- --- 348
Toscana --- --- --- 112	Ujfalvy Sándor --- --- --- 348
Toscanelli --- --- --- 250, 251	Ulászló I. --- --- --- 191
Tóth Balázs --- --- --- 348	— II. --- --- --- 189—191
— Ferencz --- --- --- 348	Ulpia-Trajána --- --- 175, 176, 178
— István --- --- --- 156	Ulpus Caecilius Marcus --- --- 175
— Lőrincz --- --- --- 348	— Masculinus --- --- --- 176
Tournal --- --- --- 122, 123	— Trajanus --- --- --- 178
Tourrassei barlang --- --- 126, 140	Umberek --- --- --- 112
Tourrassi korszak --- 126, 127, 143	Umbria --- --- --- 99, 127
Tököly Imre gr. --- 39, 41, 44, 287	Ungvár --- --- --- 181
— István --- --- --- 41	University Extension --- --- 1, 2, 5
— <i>Nicolaus br., késmárki: De libero arbitrio. Heidelberg. 1611.</i> --- --- --- 343	Ural --- --- --- 141
Tömörkény István --- 119, 386, 415	Urházi György --- --- --- 348
Török Imre, enyingi --- --- --- 217	Ürmény, Nyitra vm. --- --- --- 286
— János --- --- --- 348	Ürményi József --- --- --- 348
— Pál --- --- --- 348	<i>Váczi T. Petrus: De providentia dei. Heidelberg. 1611.</i> --- --- 343
— Szappanos Anna, Görög Györgyné --- --- --- 161	—: De triplici Christi me- diatoris. Heidelberg. 1611. --- 344
— család --- --- --- 178	Vajda László --- --- --- 348
Törökország --- --- --- 38, 39	— Simon --- --- --- 348
Trajanus Ulpus --- --- 27, 178	Vajdahunyad --- --- 177—179
Traun Ferenczné gr., Bethlen Borbála --- --- --- 348	Valerius Maximus --- --- --- 308
	Vályi Elek --- --- --- 348

Van Dyck --- --- --- 163, 167	Vespasianus --- --- --- --- 302
— Eyck --- --- --- 163, 169, 170	— érme --- --- --- --- 31
— Noort --- --- --- 163, 164	Vetulonia --- --- --- --- 89
— der Weyden --- --- --- 170	Veyrier --- --- --- --- 299
Váradí Ádám, kéméndi --- --- 348	Vibratai korszak --- --- --- --- 127
— <i>Jóska</i> --- --- --- 336—338	Vida Károly --- --- --- --- 348
— László --- --- --- --- 348	Viddin --- --- --- --- 303
Várady Antal --- --- --- --- 388	<i>Vietorisz kódex</i> --- 223, 235, 239
Várdai Mihály --- --- --- --- 309	Vijver --- --- --- --- 167
<i>Várdi Michael, dobrai</i> : De invocatione sanctorum. Heidelberg. 1611. --- 344	Vikár Béla --- --- --- --- 217, 229
— —: De libertate Christiana. Heidelberg. 1611. --- 344	Villanovai urna --- --- --- --- 352
— —: De sacra scriptura. Heidelberg. 1611. --- 344	Villejuif --- --- --- --- 134
Várfalva, Torda-Aranyos vm. --- 342	Villendorf --- --- --- --- 139
Vargha Gyula --- --- --- --- 388	Villeneuve --- --- --- --- 130
Várhely, Hunyad vm. --- 178, 310	Viminacium --- --- --- --- 303
Varro --- --- --- --- 83	Vintimille --- --- --- --- 125, 127
<i>Vásárhelyi daloskönyv</i> 219, 221, 224	Vintimillei korszak --- --- --- --- 127
— <i>Moses</i> : De deo et s. s. trinitate. Heidelberg. 1611. 345	<i>Viora</i> --- --- --- --- 328
— —: De filio dei incarnato. Heidelberg. 1611. --- 345	Virágh Szabó István --- --- --- --- 156
— —: De foedere dei veteri et novo. Heidelberg. 1611. 345	— — Kata --- --- 156, 158, 160
— —: De antichristo. Heidelberg. 1611. --- 407	— — Kata sírköve --- --- --- 156
— —: De primatu papae Romani. Heidelberg. 1611. 407	Virgilius --- --- --- --- 215
<i>Vasárnapi Ujság</i> --- --- 329, 360	Virginás István --- --- --- --- 37
Vaskapu --- --- --- 175, 176, 178	Vista, Kolozs vm. --- --- --- --- 40
Vaucluse --- --- --- --- 125	Viszocsányi Imre --- --- --- --- 286
Vaud --- --- --- --- 125	Vitnyédi István --- --- --- --- 37
Vaudricourt --- --- --- --- 125	Vizkeleti Zsigmond --- --- --- --- 289
Vay Gyula --- --- --- --- 348	Voenius Otho --- --- --- 163, 164
Veii --- --- --- --- 111, 113	Volaterrae (Velathri) --- --- --- --- 88
Velathri (Volaterrae) --- --- --- 88	Volsinii --- 100, 101, 112—114, 117
Velence --- --- --- --- 38, 310	Volta --- --- --- --- 250
Velencei háború --- --- --- --- 36	Voltaire --- --- --- --- 405
Venczel --- --- --- --- 191	Vorsaae --- --- --- --- 132
Venus --- --- --- --- 73	<i>Votum Petőfianum</i> --- --- --- --- 387
Vénus-szobor --- --- --- --- 146	Vörösmarty Mihály --- --- --- --- 381
Veress Ferenc --- --- --- --- 348	Wagner Adolf --- --- --- --- 263
— Márton --- --- --- --- 348	Wahlin Anna, Wayda Jánosné 193
— Sándor, dálnoki --- --- --- 348	Wallaschek --- --- --- --- 218
Verne Gyula --- --- --- --- 405	Wáncza József --- --- --- --- 348
Verneuil --- --- --- --- 123	Waümar Erzsébet --- --- --- --- 195
Verthaégt Tóbiás --- --- --- 163	Wayda Ágnes --- --- --- --- 193
	— Anna --- --- --- --- 193
	— Erzsébet --- --- --- --- 193
	— Gáspár --- --- --- 192—196
	— Gáspárné, Hebler Katalin 193
	— — Heltner Erzsébet --- --- 193
	— — Schnitzler Ágnes --- --- 193
	— — Stendzel Katalin --- --- 193
	— János --- --- --- 192, 193
	— — síremléke --- --- --- 192

Wayda Jánosné, Hirscherin Margareta	193	Xenophon	102, 312
— — Rosenaur Mária	193	Zajzoni Rab István	348
— — Wahlin Anna	193	Zalasd f.	177
— Juszta	193	Zalatna	374
— Katalin	193	Zapiski	188
— Mihály	193	Zápolya János	310
— Péter	193	Zeidler János	348
Weér Judit, Teleki Mihályné	42	Zeising	148, 149
Wekerle Sándor	2	Zempléni Árpád	388
Wendler Frigyes	348	Zenon	316
Werner László	348	Zeyk János	348, 374
Wesselényi Farkas ifj. br.	374	— József	365, 368
— Ferencz	35, 286	Zichy Géza gr.	388
— Miklós br.	201, 212	Zilah város tanácsa	348
— Pál	41	Zilahi cs. kir. kerületi törvényszék	348
Westphaliai béke	194	— ref. főgimnázium	348
Wiesbadeni múzeum	302	Zolnai András	289
Wilamovitz	71	Zólyomi Dávid	157, 160
Windisch	227	— Miklós	38—41
Winterfeld	218, 231	Zrinyi Miklós	404
Wirchow	132	— Péter	37
Woititz Károly	374	Zsákfalva, Szilágy vm.	27
Wolff	319	Zsigmond főherceg	189
Wundt	319, 321	— király	119, 177, 178
Wurschbauer Károly	348	Zsigmondy Gusztáv	348
Würmi korszak	130, 131, 135, 137	Zudor Elek	348
Württemberg	125	Zúgódik, dúl, ful magában a világ	223
Xenophanes	49, 121	Züllich Rudolf	348

